

17 986 1981

0727,4

COBISS ©

MLADIKA

4

MLADIKA

IZHAJA DESETKRAT V LETU

1981 LETO XXV. - ŠTEV. 4

Poštnina plačana v gotovini -
Skupina III/70

KAZALO

Gabrijela Koncilja: Vstal je Kristus, upanje naše . . .	41
Milena Merlak: Tri pesmi . . .	42
Ob smrti tržaškega škofa A. Santina	43
Anton Kufolo: In večno šumi Nadiža	44
Pod črto	47
R.R.: Cvetna nedelja 1941 . . .	48
M.M.: Kulturni dom se prazni	48
Bruna Pertot: Sentimentalna poslastica: vrtnica . . .	49
Jasna Trampuž: Epitaf najstniški ljubezni	51
Marija Kostnapfel: Pesmi . . .	52
Ivo Jevnikar: Nekaj vesti iz sveta manjšin	53
Antena	56
Gledališče	58
Martin Jevnikar: Zamejska in zdomska literatura: Rafko Dolhar	60
Na platnicah: Pisma; Čuk na Obelisku; Za smeh	
Priloga: Pavle Merkù: Slovenski priimki na zahodni meji (str. 45-48)	

Zunanja oprema: Evald Crevatin

Uredništvo in uprava: 34133
Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189

Poštni tekoči račun 11/7019
»Mladika« - Trst

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA

Registrirano na sodišču v Trstu
št. 193

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

tisk »graphart«, trst, rossetti 14

pisma pisma pisma pisma

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva.

PROTI ŠKOFU — PROTI CERKVI

Veliko smo v teh dneh slišali in brali o rajnem tržaškem škofu Antonu Santinu. Misel, ki se mi je porodila v teh dneh je tale: škof Santin gotovo ni ljubil Slovencev, čeprav jih ni sovražil. Toda preveč napadov nanj ni bilo zaradi njegovega odnosa do Slovencev. To je bilo samo pretveza. V resnici so ga napadali predvsem zato, ker je bil škof katoliške cerkve. Napadi nanj so nudili priložnost za napad na katoliško cerkev. Zato sem prepričan, da tudi današnji čas še ni najbolj dozorel za sodbo o njegovem delu.

(Podpis)

PROCES

Zelo hvalevredna se mi zdi pobuda Slovenskega gledališča v Trstu, da je v postnem času uvrstilo v repertoar tragedijo Ivana Mraka »Proces«, ki jo v teh dneh izvajajo po naših cerkvah. Toda prav je, da smo tudi pri tej pobudi pošten. Če Slovensko gledališče nudi ob določenih dneh igre iz svojega repertoarja v Kulturnem domu obiskovalcem z jugoslovanske strani, ali ne bi bilo prav, ko bi tudi to predstavo uvrstili v podobno pobudo? Morda bi župniki iz Sežane, Kopra in drugih krajev poskrbeli za napolnitev kake tržaške cerkve. Lahko pa bi naše gledališče tudi gostovalo v kaki cerkvi na jugoslovanski strani. Tudi to bi bil doprinos k ustvarjanju enotnega slovenskega kulturnega prostora.

(Podpis)

O GLEDALIŠKIH PREDSTAVAH

V prejšnji številki Mladike je Z. Tavčar objavila kritiko dveh predstav našega gledališča. Zdi se mi, da ste ubrali pot in svetoval bi, da stalno zasledujete predstave v Kulturnem domu. S tem boste opravili koristno kulturno vlogo, saj nam tako manjka strokovnjakov, ki bi znali in si tudi upali napisati zares kritičen zapis. Gledališka ocena pa je potrebna gledalcu, ki ima tako od igre nekaj več od golega gledanja. Prav tako si jo želi tudi izvajalec, ker ima od kritičnega odmeva samo korist. Zdelo pa se mi je premalo, kar je Tavčarjeva zapisala kritičnega na račun vulgarnosti in neokusnih režiserskih prijemov v obeh delih, tako v Kishonu kot v Marainovi. Marsikdo se je od tega hotel distancirati tako, da je vstal in odšel iz dvorane. Mišlim, da je bilo tudi pogumno dejanje, ki ga velja zabeležiti in bi ga morali tudi posnemati, da se ne bodo take scene spet videle na naših odrih in da se ne bodo več pojavili tako žaljivi rekviziti... (Kaj bi se čudili naši mladini, če je tako vulgarna v besedah in obnašanju ob tako visokih zgledih...) Zdi se mi, da take stvari dajejo pečat vsej igri. Prav tako se mi tudi zdi, da na take igre ne moremo vabiti mladine prav zaradi nevzgojne vulgarnosti v izvedbi in še manj se mi zdi širiti ta vabila po šolah.

(Podpis)

SLIKA NA PLATNICI: »...komaj rojena pomlad...« v tržaškem bregu.

*Vsem svojim bralcem, naročnikom, podpornikom
in sodelavcem želi blagoslovljene in vesele
velikonočne praznike*

M l a d i k a

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR: Marija Besednjak, Lojzka Bratuž, Ivo Jevnikar, Saša Martelanc, Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavc, Franc Mljač, Aleksander Mužina, Sergij Pahor, Danilo Pertot (uprava), Ivan Peterlin, Maks Šah, Drago Štoka, Marko Tavčar, Zora Tavčar in Edvard Žerjal (likovna oprema). Vsi pisci sodelujejo brezplačno.

Posamezna številka Mladike stane 1000 lir. Celoletna naročnina za Italijo 8.000 lir: nakazati na poštni tekoči račun 11/7019 — »Mladika« — Trst. Letna naročnina za Jugoslavijo 200 ND. Druge države 12 US dolarjev (ali enakovreden znesek v tuji valuti).

GABRIJELA KONCILJA

Vstal je Kristus, upanje naše

Kot vsako leto je pomlad spet prebudila nežno cvetje in drobne bilke ter napolnila jutra z veselimi žvrgolenjem ptic in toplim soncem. Tudi človeku je s tem vlila novega upanja v zdravje in življenje.

Zadihalo je po prazničnem razpoloženju velike noči. Starejšim se je morda zatožilo po nekdanjih procesijah, ki so se vile na veliko soboto po naših zelenih travnikih in vaseh ter navdušeno prepevale vstajenske pesmi. In morda se jim je ob teh spominih prikradel neki strah, da se bo z odpravo teh procesij zgubila tudi vernost in pobožnost našega ljudstva.

Mislim, da se kristjani ne smemo ustaviti pri tarnanju nad versko brezbržnostjo današnje družbe in objekovati preteklost. Ko peša udeležba pri liturgičnem udejstvovanju, se moramo še bolj potruditi, da prodremo k pristnim izvorom vernosti našega naroda. Odkriti je treba, kaj je naše prednike najbolj prevzelo, da so se oklenili odrešujoče milosti Kristusa.

Pomudimo se pri dveh pomenljivih besedah: noč in njen pojasnjujoči pridevnik velika, ki ju je naše ljudstvo v notranjem prepričanju in soglasju v daljni preteklosti izbralo in ju strnilo, da označi praznik vseh praznikov. Upam si reči, da so v živo zadeli največjo krščansko skrivnost. Poganski praznik prebujajoče se pomladi mu ni nudil dovolj ustrezajoče simbolike, da bi naš človek mogel ponavzočiti odrešenijsko dogajanje, ki ga je čutil v globini duše. Laže je uglašil strune svoje duše in se zbral v premišljevanju ob nočni tihoti in prižgani luči. Okrog luči so se strnila srca v pesem ubranosti in ljubezni.

Brez notranjih in zunanjih ovir je naš človek takoj razumel smisel goreče velikonočne sveče, ki je postala simbol vstalega Kristusa.

Ves majhen se je začutil pred veliko milostjo, ki jo je božji Sin zaslužil človeštvu s svojim trpljenjem, smrtjo in vstajenjem. S povelčanim Kristusom je prodrla luč v bedno temo grešnega človeka in odprla so se brezmejna obzorja odrešenja in svobode. Zato je naš človek imenoval teden največjega Gospodovega trpljenja veliki teden, ki se stopnjuje v veliko tridnevje in se nato prelije v veliko noč in veliki dan.

V najgloblji teminah zasije veličina in veličastvo odrešujoče Luči. Človekova usoda, tavajoča v teminah krivde, dobi končno svoj smisel. Odkar je Kristus umrl in vstal od mrtvih, imajo tudi naši napor, naše bolečine in trpljenje svoj smisel. Dokler ne vstanemo s Kristusom tudi mi v novo življenje, je greh naš gospodovalec in nas utesnjuje kot najgostejša tema. S Kristusovo zmago nad grehom in smrtjo pa preneha usužnjujoča tema. Božja Luč pa nam prinaša svobodo in upanje. Vse te verske resnice so naši ljudje globoko doživeli pri obredu velikonočne vigilijske, posebno še ob petju prelepe hvalnice, ki povečuje odrešujočo Kristusovo luč:

»To je noč, o kateri je pisano:

noč bo svetila kakor dan,
noč bo razsvetljevala moje veselje.
Ta sveta noč preganja zlobo, izmiva krivdo,
vrača grešnim nedolžnost in žalostnim veselje,
preganja sovraštvo, prinaša slovo in uklanja vladarstva.«

Obhajanje in doživljanje velike noči nam tudi danes vliwa v dušo veselo upanje, da bo končno v človeku zmagalo dobro, kljub navidezni zmagi hudobije greha. Ob grozotah nasilja in izprijenosti mišljenja se nam večkrat zdi, da človeštvu ni mar za svobodo in namesto uživanja »opresnikov čistosti in resnice« se brezosebno in suženjsko izživlja v lažnjivih psevdovrednotah. Zdi se, da so propadli vsi napor in žrtve za zmago dobrega. Tudi Kristusovo življenje je bila navidezna polomija. Toda v najgloblji temini noči se rodi prvi žarek novega dne, za križem se svita zarja vstajenja.

Rešitev sveta je v rokah ljubeznivega Boga, ki je močnejši od greha. Zato kristjanom ne pristojajo, da tarnajo, nergujejo in obupavajo nad

človekovim spreobrnjenjem in rešitvijo. Niti ni prav, da tožimo nad svojo nezmogljivostjo. Ni v naših močeh, da bi temo uničili ali jo uklenili. Treba je luči in tema sama po sebi izgine. Če se človek odpre, bo božja Luč napolnila njegovo notranjost. Treba je podreti zidove samozvesti in doživeli bomo vstajenjsko Luč. Kristjan ve, da bo vedno zmagal, ker njegovo upanje temelji na zvestobi Boga, ki ne vara. Zato ima prav tisti, ki nam kristjanom očita, da smo premalo odrešenjski. Z veseljem v srcu in z vedrim obzorem bi mnogo bolj prepričljivo pričali, da smo odrešeni in bi bili tudi bolj simpatični. Tudi danes nam sv. Pavel pravi: »Ali ne veste, da malo kvasa vse testo okisa, postrgajte stari kvas, da boste novo testo.« (1 Kor 6-7)

MILENA MERLAK

Tudi mi prihajamo k zadnji večerji

Tudi mi prihajamo k zadnji večerji, oblečeni v bela oblačila, odprtega duha, prihajamo, da pozdravimo Jezusa, da se usedemo z njim za skupno mizo in odlomimo od istega hlebca kruh.

Tudi mi prihajamo k Jezusovi zadnji večerji, ker nam ostaja zavest skozi tisočletja, ker je naše večno živo upanje, ker je božje jagnje, ki odjemlje grehe sveta.

Tudi mi prihajamo k Jezusovi zadnji večerji, z njim pijemo iz istega vrča vino očiščenja, sprejemamo njegovo kri, ki se daruje za nas.

Sveti duh, obišči vsa srca

Sveti duh, obišči srca svojih vernih, obišči kot svetel žarek otroško srce, razsvetli kot duhovni plamen vse prazne prsi,

Sveti duh obišči tudi srca vseh nevernih!

Naseli se v naših mislih in besedah, da bodo dobre, svetle in pomirljive, naseli se v vseh govoricah in jezikih sveta, da besede ne bodo nikoli več sovražne
in pogubljive

Naj se dobre besede kot beli golobje
povsod razmnože,
naj ptičje petje po grmenju in blisku
še lepše doni,
naj po nevihtah se jasno nebo nad zemljo
razprostre,
naj pride SVETI DUH KOT SVETOVNI MIR
v vsako srce!

Majski vnebohod

V maju je zemlja dišeča in cveteča, spominčice so modre kot vnebohodno nebo. Bele marjetice in potonke rdeče so znamenja človeške in božje sreče.

Rožnati svečniki na kostanjih cvetočih, znanilci so prvih dni, že poletno vročih. Jezusove rane so zaceljene in poveličane, odrešene duše v nebesih zveličane.

Majska zemlja slavi Jezusov vnebohod, nebeška vrata odprta so na stežaj. Po temnem trpljenju in svetlem vstajenju Jezus zmagoslavno odhaja k Očetu nazaj.

Ob smrti tržaškega škofa A. Santina

Nadškof Santin ob odprtju sedeža
Slovenske prosvete v ulici Donizetti

Star skoro 86 let je 17. marca umrl v Trstu nadškof Antonio Santin, ki je skoro štiri desetletja vodil tržaško škofijo.

Naravno bi bilo, da bi se ob nadškofovi krsti zbrali verniki vse škofije, da bi se še enkrat strnili ob svojem pastirju, mu skupaj dokazali vdanost in hvaležnost in pred dostojanstvom smrti pozabili na razprtije in se pobotali ob odprtem grobu. To se ni zgodilo in upravičeno se postavlja vprašanje, zakaj? Zakaj tako hladen odnos slovenskih vernikov, prav tak kot smo mu bili priča leta 1975 v Rojanu, ko se je nadškof Santin poslednjič podal med slovenske vernike, pa se ob poslovitvi pred rojansko cerkvijo ni zanj nihče zmenil.

Težko je pisati in biti obenem pravičen o taki osebnosti, kot je bil škof Santin, ki bo brez dvoma ostal zapisan v zgodovini Cerkve v Istri in na Tržaškem, kakor tudi v politični zgodovini naših krajev. Nastopil je namreč v težkih časih, težkih tako za Italijane, kot tudi za Slovence in Hrvate, ko sta se nacizem in fašizem pripravljala, da zaigrata svojo veliko krvavo predstavo, zaslužnjeni narodi pa na odpor, ki je privedel do njunega zloma, a v ozadju je prežal komunizem, da je izkoristil vsako priložnost.

V Trstu je škof Santin nasledil škofa Fogarja, ki je s prisilnim odhodom plačal svojo zvestobo načelom Cerkve in vere. Prišel je z reške škofije, kjer pa si ni znal pridobiti hrvaške duhovščine in vernikov. O njegovem popuščanju asimilacijski politiki Italije je bilo že veliko zapisanega (na italijanski strani pa zamlčanega), veliko tudi na podlagi dokumentov in neovrgljivih dejstev, ki jih ni izpodbila niti grožnja kazenske prijave.

Tudi v tržaško-koprski škofiji se ni znal otestiti bremena pripadnosti iredentizmu, ki mu je bila prvenstvena skrb delati za združitev teh

krajev z Italijo, medtem ko je zaostajala vnema za zbližanje med narodoma in za pomiritev razgretih duhov. Takrat bi bila potrebna njegova beseda s prižnice v stolnici svetega Justa, da bi rojake in vernike opozoril predvsem na krščansko ljubezen do bližnjega. Pokojni nadškof je leta 1975 — ko se je poslavljajal od škofije — zapisal, da je storil vse, kar je bilo v njegovi moči, da bi v škofiji nastala skupnost, ki bi v enotnosti krščanskega duha zaživela škofijsko življenje. Verjamemo mu lahko, da je to storil v zaprtih krogih, v javnosti ne.

Pač pa se je nadškof Santin izkazal s svojo preudarnostjo in razumnostjo med zadnjo vojno, ko je znal biti ljudstvu vedno ob strani in se je neštetokrat zavzel za življenje posameznika in v korist skupnosti. Znal je najti tudi pravi odnos do partizanstva, odločilni pa so bili njegovi posegi v zadnjih dneh vojne, ko je rešil mesto pred nemškimi razdejantjem. In res je tudi, da se msgr. Santinu pripisujejo stvari, za katere ni bil odgovoren, kakor je zapisano v nekaterih delih, ki jih bo treba v tem smislu korigirati, da ne bi delali krivice. Prav tako je tudi res, da je bil edini, ki je podprl in našel bodrilno besedo za slovenske demokratične kroge po vojni, ki so jim vsi stregli po življenju. Toda kljub temu smo v škofu Santinu zaman iskali človeka, ki bi nas imel srčno rad in bi nas cenil, občutek smo imeli, da smo kot nezakonski otroci, ki imajo sicer pravico do življenja, a motijo skladnost celote in se morajo zato zadovoljiti z usodo življenjskih izločencev. Marsikakšnega Slovenca je zato odbil od Cerkve, njegove napake pa je neka določena stran izkoristila za napad na vso Cerkev, kot da bi ta bila kriva za krivice, ki jih doživlja slovenska manjšinska skupnost v Italiji. O pokojnem nadškofu Santinu pa bo lahko sodbo izrekla zgodovina.

In večno šumi Nadiža

Dnevnik beneškoslovenskega duhovnika

3

26. julija 1939

V LJUBLJANO! V LJUBLJANO!

Na pot!

Ob pol šestih smo šli iz Špetra in ob pol sedmih smo dospeli v Gorico. Ob pol devetih je vlak odrinil s Svetogorske postaje s kakimi 800 romarji. Pri Sv. Luciji sem se spomnil, kako je bilo takrat, ko smo utrujeni po 12 urah peš hoje stopili v vlak na prvo pot v Ljubljano. Zdelo se mi je, kakor da bi bilo včeraj. V Podmelcu so prevzeli vlak jugoslovanski železničarji. Ob pol dvanajstih smo bili že na Jesenicah, kjer smo morali čakati do dveh popoldne. Kosili smo v Krekovem domu. Ob dveh so priključili našemu vlaku še mnogo drugih vozov, ki so bili natlačeni z romarji.

Bili smo praznično razpoloženi in vrstili smo se na oknih vlaka, da bi mogli vsi zaporedoma občudovati naravne lepote Savske doline. Čudno se nam je zdelo tole: medtem ko smo na italijanski strani videli vse vasi prenapolnjene z vojaki, nismo na oni strani meje videli niti enega vojaka; le par orožnikov smo videli. Vlak je dospel na ljubljansko postajo šele ob petih popoldne. Na postaji nas je čakalo morje ljudi: vsa Ljubljana je bila prišla k sprejemu, z godbo na čelu. V taki gneči smo se Benečani porazgubili.

Ko sem v tej gneči iskal sorojake, me je neznanica gospa trdo prišla za roko in me prijazno pozdravljala kot starega znanca: »Pozdravljeni, gospod A., pozdravljeni, gospod A.! Dobrodošli, gospod A.!!« — »Prosim, gospa, vi se motite, zamenjala ste me za drugega, saj jaz vas ne poznam« — »Ne, ne, vi ste gospod A., in morate k nam!« — »No, kako me pa poznate, saj nimam imena pisanega na čelu, in kdo ste vi?« — »Jaz sem gospa B. Moj mož, (17) ki je bil na znanstvenem potovanju po Benečiji vaš gost, mi vedno govori o vas, in vas je tako natančno opisal, da sem vas spoznala takoj, ko sem vas zagledala.« — »No, ko ste me med tolíkimi tisoči spoznala, sem prepričan, da sem "medved" posebne vrste«. — Nisem se mogel izgovoriti, da sem z družbo, da me bodo iskali, da bodo v zadregi, ker ne poznajo mesta, in tako dalje. Moral sem k njim.

(17) Prof. France Bezljaj

Profesor je poskakoval od veselja, ko me je zagledal. Moral sem z njimi večerjati in obljubiti, da pridem k njim prenočevat. Profesor me je spremljal na Stadion, kjer sem bil na prireditvi do pol enajstih. Povsod sem iskal Benečane, pa kdo bi jih mogel najti v tem morju ljudi! Po predstavi sem preblodil glavne ulice, ampak brez uspeha. Povrnil sem se k B., kjer me je čakala večerja. Pogovarjali smo se do polnoči. Obljubiti sem moral profesorju, da bom moral jutri od šestih do devetih z njim, da mi razkaže Ljubljano.

30. julija 1939

Zadnji dan kongresa, najlepši dan! Že ob pol petih sem prišel do katedrale svetega Nikolaja in uspelo mi je, da sem se prerinil notri skozi zakristijo. Ob šestih točno sem bil že pri profesorju. Prehodila sva z vsemi sredstvi Ljubljano, razkazoval in hvalil mi je nje lepote, in težko mi je bilo, ko sem se ob devetih poslovil od njega, da sem šel na Stadion k pontifikalni maši papeževega legata, kardinala Hlonda.

Kar sem videl na Stadionu, mi ni mogoče popisati. Zdelo se mi je, da so se tam zbrali vsi ljudje sveta. Kako pretresljivo masovno petje z godbo! In narodne noše iz vse Slovenije in iz drugih krajev sveta. Bilo je kakor v Nebesih in ni mi mogoče vsega natančno popisati — saj tudi ni treba, ker mi bodo ostali nepopisljivi prizori vtisnjeni v spominu, dokler bom živ.

Po sklepu pontifikala se mi je vendar posrečilo srečanje z Benečanom N.N. Z njim sva se prerinila skozi glavne ulice, pa nikjer Benečanov. Mislila sva, da tudi oni iščejo nas. Prepričana sva bila, da jih v taki gneči ne bova našla drugje kakor v vlaku na povratku. Da ne izgubim tudi njega, sem ga peljal s seboj na kosilo k profesorju. Po kosilu zopet po Ljubljani občudovat nje lepote. Ob dveh popoldne na Stadion gledat mimohod organizacij in k sklepu kongresa, in nato zopet po Ljubljani. Pri nebotičniku sva slučajno naletela na Rezijana, ki ima v Ljubljani veliko trgovino za sadje in zelenjavo na debelo. Medtem ko sva se z njim pogovarjala, sta butnili v nas dve skupini Benečanov. Hvala Bogu, da smo se nepričakovano znašli zopet vsi skupaj. Rezijan je bil vesel, da je bil v družbi tolíkih rojakov.

Vse skupaj — 16 oseb — nas je peljal na nebotičnik, od koder smo uživali nepopisno lep raz-

gled po Ljubljani in pili vrček za vrčkom piva Union. Peljal nas je v Tivoli, kjer smo občudovali priljudnost ptičkov, ki so prosjačili za nami, a mi nismo imeli nič piče pri sebi, da bi jih zvalili na roke. Rezjana smo prosili, naj nam pove, kje naj bi večerjali kranjske klobase pa dobro pivo.

Peljal nas je k Figovcu, kjer smo dobili prav okusne klobase z omako, ki je vpila po pivu. Neznosna vročina, četudi pod noč, in klobase so bile vzrok, da smo spili skoro cel sodček izvrstnega piva. Prav idilična večerja. Pri bližnji mizi je bila skupina duhovnikov s Katoliške univerze iz Milana. Poslušal sem jih, kako so opevali lepoto in zlasti snažnost Ljubljane, in sodili, da se taka mesta vidijo samo še v Švici. Čudili so se, kako je zmogel tako mali narod s tako natančnostjo in tako vzorno organizirati ta veliki mednarodni kongres.

Žal se je bližala ura za na vlak, jaz pa sem se moral še posloviti od Bezlajevih. Težko so me pričakovali; moral sem, da ne bo zamere, z njimi nekoliko povečerjati, in potem sta me oba, Bezlaj in Bezlajka, spremila na postajo, kjer sem vstopil v voz, kjer so bili Benečani. Težko je bilo slovo od Ljubljane, v kateri smo prestali rajski dan. Na postaji je vse vrelo romarjev, vlak je odhajal za vlakom na vse kraje, vse je bilo veselo, vse je bilo. Iz Ljubljane smo se odpeljali ob pol dvanajstih ponoči, in ker nam tema ni pustila razgleda po oknih, smo si pravili svoje dogodljaje in vtise, ki smo jih nesli s seboj.

Ker je vlekel vlak zelo počasi, smo to pripisovali dejstvu, da tehta vsak izmed romarjev vsaj še enkrat več kot na prihodu: ne le zato, ker se je v Ljubljani izredno najedel in napil dobrih reči, ampak, ker je nakupil toliko prepove-

danega blaga, da je bil obložen ne le v žepih, ampak v hlačah, nogavicah, pod srajco, na hrbtu, pod trebuhom in tako dalje. Neki že itak rejen gospod je rekel: »Ko bi se slučajno zvrnil, ne bi mogel sam gor vstati«. V Italiji je že velika draginja in težko je že najti nekatere predmete. V Ljubljani je bilo vsega v izobilju in po ceni, ki se nam je zdela smešna. Tako si na primer v Ljubljani kupil trdne čevlje po 60 lir — v Italiji stanejo 230 lir. Fotografski aparat za 140 lir, v Italiji stane 450.

Vsak je kupil, kolikor je le mogel, zlasti cigaret. Kovčki so bili natlačeni z izvrstnim belim kruhom, katerega nismo videli že več let. Tudi klobase so dišale iz vseh kovčkov. Na poti tja smo kontrabandirali čez mejo veliko več lir, kot je bilo dovoljeno; v vlaku smo jih spremenili v dinarje, in ker so bili blago, živež in pijača veliko bolj poceni kot doma, nam je dinarjev preostajalo.

Na Jesenicah se je vlak ustavil za eno uro. Vse je zapustilo vlak in teklo po pivarnah in tobakarnah, da se še enkrat napije dobrega piva in zapravi ostale dinarje za tobak in druge dobrine. Na Jesenicah so bile gostilne in kavarne vso noč odprte. V pol ure ni bilo na Jesenicah več niti kapljice piva in niti ene cigarete, tako da nekaterim romarjem ni nič ostalo. Tudi jaz sem moral prinesiti nazaj čez 150 srebrnih dinarjev.

In kako bo sedaj s tolikim kontrabandom čez mejo? Vodstvo romanja nas je opozorilo, naj vse lepo poskrijemo okoli sebe in naj v kovčkih pustimo le jedila. In naj se ne begamo za posledicami. Kljub temu smo bili vsi v skrbeh. V Podmelcu je vstopil v vlak obmejni komisar s patro-

Ljubljana med obema vojnama

lo financarjev. Vsi z resnimi obrazi. Vsi smo trepetali. No, vodja romanja se mu je prijazno približal, mu nekaj pošepetal na uho in mu izročil precejšen zaboj. Komisar in financarji so šli od voza do voza, tu pa tam ukazali odpreti kak velik kovček in šli naprej. Nič niso našli. Hvala Bogu!

Zopet smo prišli do besede in kot zmagovalci izvlekli izpod obleke skrito blago, spravljali v kovčke, delali nove zavoje in tako dalje. Ob petih zjutraj smo bili v Gorici in ob enajstih sem že čakal kosilo doma ter ponosno ponujal cigarete prijateljem, ki so mi zavidali zaradi takega razkošja.

No! Vse je bilo kakor sanje, a vendar mi je storilo pozabiti toliko grenkih doživljajev.

31. julija 1939

NEZAŽELENI GOSTJE

Proti večeru je prihrumel v vas avto, iz katerega so izstopili in se mi predstavili trije gostje: zelo notorična osebnost, bivši slovenski poslanec v rimskem parlamentu, druga tudi odlična primorska osebnost, katere nisem še poznal, in zločinski beneški Slovenec D., izdajavec v službi fašizma, ki nam je v letih 1933-34 povzročil toliko gorja in vzbudil v nas tak gnus in od-

por, da so ga morale same snoparske oblasti, katerim je služil složno s cerkvenimi, izgnati iz naše dežele. In sedaj — meni nič, tebi nič, mi ta dva narodnjaka pripeljeta v hišo to ostudno pošast. Ne vem, kakšen vtis je napravil poslancu in drugemu moj sprejem. Odpovedale so mi vse moči, komaj da sem jima ponudil roko, prodani duši pa sem jo kratkomalo odmaknil in niti pogledati ga nisem mogel v obraz. Bivši poslanec je takoj razumel moj položaj, ki je spravil tudi njega v zadrego, drugi gospod me je začuden pogledal. »Veste, spreobrnili se je«, mi je zašepetal na uho poslanec. »Prodana duša se ne bo nikoli poboljšala«, sem mu glasno odgovoril in dodal: »Ali sta tudi vidva padla v past?«

Nisem ju povabil na večerjo, a prisotnost pobleza me je tako pobila, da nisem mogel do besede, četudi bi me druga dva, ko bi bila sama, zelo razveselila. Razumela sta, se takoj poslovlila in odšla z (.....)! Ta obisk mi je ogrenil lepo razpoloženje ljubljanskega romanja, da nisem mogel zaspati nocoj.

24. avgusta 1939

HITLER IN STALIN

Hitler in Stalin sta se objela, ni še gotovo, ali sta se tudi ... poljubila! Vse zapadne države v zadregi in strahu.

pod črto - pod črto

OB ROBU NEKEGA SEMINARJA

Mišljen je mednarodni seminar o Glinščici, ki je bil v drugi polovici marca v Boljuncu. Organizirala ga je dolinska občinska uprava pod pokroviteljstvom deželne ustanove in UNESCA, nastopili pa so izvedenci z obeh strani meje. Zgledno sodelovanje torej, da bi s politično-upravnih, znanstvenih in družbenih vidikov zbrali material, ki bi pomagal pripraviti kar se da učinkovito varstvo edinstvenega okolja znamenite doline Glinščice, njenih mnogovrstnih pojavov, značilnosti in lepote ter človeške prisotnosti, ki je izpričana že v davni preteklosti. Nastopili so politiki, specialisti za floro in favno, arheologi, zgodovinarji, geologi, klimatologi, strokovnjaki za načrt Unesca »Človek in okolje«, sociologi, arhitekti itd. ... Med izvedenci pa so edini Slovenci bili tisti, ki so prišli iz SR Slovenije, ki so posredovali lastno izkustvo in načrte na področju varstva narave na svojem prostoru. Popolnoma so zmanjkali slovenski strokovnjaki s te strani

meje, ki bi s svojo strokovnostjo znali utemeljiti pravilne poti pri reševanju zapletene problematike, saj smo tudi mi zainteresirani pri reševanju Glinščice pred napadi tujcev. Oglasili so se štirje domačini in še to zadnjo uro sicer dvodnevne seminarja, ko je bilo občinstvo maloštevilno in so že vsi mislili na kosilo. V dvorani boljunškega Prešernovega gledališča je dolge ure odmevala italijanska govorica in učeno razpravljala o usodi naše naravne dediščine in naših ljudi. Nastopali so strokovnjaki in amaterji in tudi člani društva kot so CAI ali Italia Nostra. Zaman je človek iskal slovenske zastopnike, kot da nimamo ustanov. Morda niso krive ustanove in morda niti ne posamezniki, morda krivca sploh ne bomo našli (kdo pa ga bo iskal?), vendar pa nekaj mora biti krivo, da ni bilo za govorniškimi pultom predstavnika zadruga NAŠ KRAS ali SPDT ali Društva naravoslovcev in tehnikov »T. Penko«, SLO-RI-ja ali vsaj posameznika. Mučen vtis, ki potrjuje, da se ne znamo pogotovati niti za lastne stvari ...

KOLIKO STANE KULTURNI DOM?

Ne, Kulturni dom še ni naprodaj! Vprašanje v naslovu se nanaša na najemnino, ki naj jo plača organizacija, ki hoče imeti v Kulturnem domu prireditve. Ni nam znano, koliko plačujejo razne organizacije, za katere morda sto, dvesto ali šeststo tisoč ni bogve kako velik znesek. Vemo samo, koliko je to stalo Zvezo cerkvenih pevskih zborov za revijo otroških zborov Pesem mladim. Stalo jo je okroglih štiristo tisoč lir. Če pomislimo, da prejema ta organizacija za vso svojo dejavnost (božični koncerti, tečaji, revije zborov itd.) od dežele približno dva milijona lir, si lahko predstavljamo, kaj pomeni zanjo strošek štiristo tisoč lir za en sam najem dvorane Kulturnega doma. Morda bi kazalo imeti odslej podobne prireditve spomladi na vrtu Finžgarjevega doma na Opčinah. Bilo bi boljše za finance ZCPZ in za občinstvo, ki v natrpanem Kulturnem domu ne pride ne do sedeža ne do stojšča.

Z. R.

29. avgusta 1939

Hitler je nenadoma planil na Poljsko. (18)

3. septembra 1939

ANGLIJA IN FRANCOSKA

Anglija in Francoska, zaveznici Poljske, napovedali vojsko Hitlerju. Jaz sem mu jo že prej!

17. septembra 1939

FINIS POLONIAE!

Poljska se junaško brani, a ker so jo za hrbtom napadli še bratje Rusi, lahko računamo na njen konec. Slovanska pobratimija!

Nemec je že pohrustal Avstrijo, Češko in sedaj še Poljsko, Rusija pa Estonsko, Letonsko, Litvansko in že prodira na Finsko. (19)

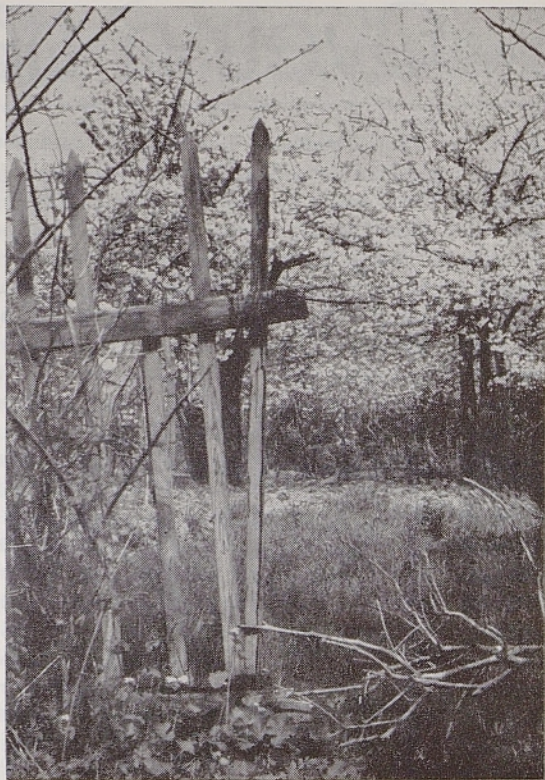
Bojeviti Mussolini, Hitlerjev osebni zaveznik, težko čaka, da mu prijatelj dovoli zmagovite pohode z njegovimi osmimi milijoni bajonetov. Vse druge države trepetajo in čakajo, kdaj bodo prišle na vrsto.

Poslušati radio London je strogo prepovedano. Pregreha te more spraviti v konfinacijo.

(se nadaljuje)

(18) Pravilen datum je 1. september 1939 zjutraj

(19) Vojaški napad se je potem začel 30. novembra 1939

pod črto - pod črto

STOJI, STOJI LJUBLJAN'CA

Ljubljanca, lepa vas. Ki si privoščiš na račun slovenske manjšine na Koroškem in Tržaškem hece, kakršen je tale.

Manjšinsko društvo s katoliškim predznakom pripravlja neko slavje, narodnoobrambno, kaj pa drugega. V svoji koncilski strpnosti gre v Ljubljano na SZDL prosit za pomoč, ne denarno, ampak organizacijsko, recimo za kakšnega predavatelja, pevski zbor itd. Pristrčni nasmeški, ja ja, enotni slovenski kulturni prostor, Koroška, zibelka slovenstva, Trst, njegova pljuca, itd.

In prireditelji se vrnejo veseli, tekajo sem in tja, pečejo piškote in kupujejo vino po Brdih za mile matičnike. In glej, na predvečer (zakaj čakati je treba čisto do zadnjega, da čim učinkoviteje zafrkneš klerikalce) pride brzojavka: ODPOVEDUJEMO U-DELEŽBO.

Tako je bilo pred leti v Dragi (odpoved treh predavateljev na predvečer), tako je bilo zdaj na Koroškem (prav tako na predvečer odpoved pev-

skega zbora Tone Tomšič na spominski proslavi velikega domoljuba profesorja Cigana). In na prireditvi je bil navzoč avstrijski državni predsednik!

Živel enotni slovenski kulturni prostor!

KAJ NAJ POČNEMO S SLOVENSKO KULTURO?

...Brez trdne in zanesljive zgodovinske vednosti ni sodobnosti, prihodnosti pa zagotovo ne. Ko razpravljamo o novih revijalnih možnostih, ne spregovorimo nobene besede ne o Sodobnosti (stari) ne o Dejanju, ne o mariborskih Obzorjih in ne Ljubljanskem zvonu. Pa to ne bi bilo odveč in tudi škodljivo ne bi bilo, vsaj v duhovnem in higienskem pogledu ne. Tako rekoč vso našo kulturno politiko (prakso) obvladujeta »teorija« in »metoda« in stanta oziroma slovensko povedano trenutka. Vse, kar je pri nas, je podrejeno nagonom biološkega ohranjanja, ludističnega razmnoževanja in oblastništva. Ne živimo iz zgodovine in njenih izkušenj

in sporočil, zato pa tudi Ljubljanski zvon ni kaj več kakor delček našega nacionalnega arhiva. Je le še priča naše že zdavnaj izgubljene preteklosti. Tehnično in konsumentsko usmerjena populacija opazuje vse naše kulturne igre z zaničevanjem. Vseeno, ali je to Cankarjeva ali Župančičeva stoletnica ali stopetdesetletnica Levstika ali stoletnica Ljubljanskega zvona. Za populacijo, usmerjeno v tehniko, šport, televizijo in porabništvo, so vse naše kulturniške igre le še paranoična premetavanja. In kaj naj tedaj počnemo s stoletnico Ljubljanskega zvona?

Ondan sem bral, da bomo na našem knjižnem trgu v prvi vrsti financirali afriške knjige, nato šele slovenske. Pristrčna hvala. Slovenec sem. Zato v samoti in naskrivaj listam letnike Ljubljanskega zvona in vem, da smo nekoč bili in da danes nismo več to, kar smo nekoč s težavo pod nemškimi, laškimi in ogrskimi jarmom še bili...

(Bojan Štih, Naši razgledi, letnik XXX, št. 5)

Cvetna nedelja 1941

Ko se po štirih desetletjih oziramo na 6. april 1941, nam iz časovne odmaknjenosti postaja čedalje očitnejše, kako usoden je bil oni datum za slovensko narodno skupnost. Nacistični napad na Jugoslavijo je predvsem pomenil morje gorja že takoj in potem stopnjevale v vsem medvojnem času. Hkrati pa se je tedaj zgodila ena najradikalnejših sprememb na življenjski poti našega naroda. Čez noč je bilo konec nekega sveta, nekega življenjskega sloga, neke mentalitete, nekega mesta v srednjeevropski civilizaciji. Vojni orkan je uničil večino starih temeljev in naredil prostor za nekaj čisto novega.

Na tem mestu se ne izrekamo o kakovosti tistega včerajšnjega sveta. Vsakdo ima seveda pravico, da za njim žaluje, da je do njega brezbrizen ali da ga obsoja.

Poudarjamo le dejstvo, da predstavlja 6. april 1941 globoko zarezano črto ločnico, ob kateri se je v dramatičnih okoliščinah in nenadoma spremenila usoda Slovenije.

Za vse, kar se je na Slovenskem hudega dogajalo od 6. aprila 1941 dalje, je najprej in v osnovi kriv tuji okupator. To je temeljna resnica, ena redkih, ki smo jo brez oklevanja sprejeli in zavest prav vsi Slovenci. Ni veliko, a vsaj neko začetno osnovo imamo, kadar iščemo še druge resnice v globoki želji, da bi razumeli tisti čas in da bi s postopnim razumevanjem prišli tudi do zares pravične ocene, s tem pa do pomiritve duhov, srca in vesti.

Vojne si Slovenija gotovo ni želela, kot si gotovo ni želela okupatorjev na svojih tleh. To je druga temeljna resnica, ki je ne morejo ovreči niti očitki, da je bila vojna dobrodošla pobudnikom revolucije.

Odtod dalje pa postaja resnica o medvojni Sloveniji čedalje bolj zapletena.

Prva težava je že s samimi podatki. Veliko jih je javnosti nedostopnih; drugi spreminjajo pomen zaradi manjkajočih dopolnil; tretji so samovoljno prirejeni; četrti so lažni.

Zato smo — z redkimi poskusi resnične objektivnosti — še vedno pri črno-belih zgodbah o samih junakih in samih izdajalcih, o samih mučiteljih in samih mučencih, o samih fašistih in samih domoljubih, o samih komunističnih krvolikih in samih pobožnih fantih.

Vsaka preprosta pamet ve, da nikoli in nikjer ni bilo kaj takega. Zato je takšno prikazovanje medvojne Slovenije ne samo lažno in krivično, marveč tudi škodljivo in neumno.

Bila je velika tragedija, prepletena z napakami in ukanami, velika tudi zato, ker je bila večina v obeh taborih trdno prepričana v svoj prav, zato je bil spopad še hujši in še krutejši.

Za seboj je zapustil ogromno žrtev in razdejanja, pa še nekaj nič manj hudega: razdor med Slovenci. Popravljanje tega razdora, ki mu samo zainteresirane sile vidijo izključno političen aspekt, bo velika, težka in plemenita naloga bodočih generacij.

Trdno verujemo v bodočnost Slovenije, ki bo znala, kot vsak zrel narod, najti pravično mesto za vse, tudi najhujše dogodke iz svoje preteklosti. Potem bo zares domovina, kot jo sanjamo vsi.

R. R.

Kulturni dom se prazni

»Kulturni dom se prazni.« Tako je izjavil ravnatelj Slovenskega stalnega gledališča v Trstu Miroslav Košuta na okrogli mizi, ki jo je v soboto, 28. marca, priredil Slovenski kulturni klub v Trstu. Tega se prav gotovo ne moremo veseliti, kot se težko sprijaznimo z drugimi žalostnimi dejstvi našega življenja na tem koščku slovenske zemlje: odtujevanje še tisto malo kmečke zemlje, kar je je ostalo, padec števila otrok v osnovnih šolah in vrteih, skrajno nizka nataliteta (veliko več smrti kot rojstev), asimilacija ... In vendar so taka priznanja, kot ga je izrekel ravnatelj slovenskega gledališča, izjema. Stalno nas namreč določeno politično vodstvo prepričuje, da je naš položaj rožnat. Še pred dvema letoma nam je predsednik istega gledališča zagotavljal, da obisk v gledališču iz leta v leto raste, čeprav so bili že pred dvema letoma znaki za osip jasni in zgovorni tudi za tujega opazovalca, kaj šele za vodstvo gledališča. Iz te navzdolnje vožnje iščejo nekateri rešitev v novi

laži: v fratelančnih, dvojezičnih prireditvah in pobudah. Nihče nima nič proti plodnemu sožitju med tu živječima narodoma. Toda lažna fratelanca — je dokazano — ne prispeva k naši rasti, k rešitvi tistih nakazanih problemov, ki so za nas življenjske važnosti. Naši problemi so taki, da jih lahko rešimo samo mi z zdravo in samostojno politiko. Ta politika mora prežeti vse naše družbeno življenje. Brez cepljenja našega dela na zdrave narodove korenine in na narodovo moralno moč, ni rešitve. Prepričati je treba naše ljudi, da je naša rešitev in bodočnost v nas samih, v naših družinah, v naši šoli, v vsem, kar je naše in raste iz naše tradicije. Čas bi že bil, da odnehamo s sprenevedanjem, z lažmi in demagogijo. In na koncu koncev: če si želiš, da bi bilo po naših vaseh več zdravih mladih družin z otroki, to je tudi politika in še ne pomeni, da si zaradi tega starokopiten moralist. To je želja vsake zdrave družbe, ki hoče živeti.

M. M.

Sentimentalna poslastica: vrtnica

Smo zares tako zelo grdi, da bi jedli vrtnice, te ljubljenske zaljubljenec, poetov in slikarjev? Da, tako grdi in še bolj. Mar ne pojemo včasih drug drugega in smo pri tem popolnoma mirni, celo zadovoljni sami s seboj, pa ne bi jedli vrtnice! Da, grdi torej, ali pa tudi ne! Kaj je lažje podariti ljubljeni osebi: sveže utrغانo vrtnico, ali iz njenih venčnih listov pripravljeno posebnost? V prvi bo vsa umetnost, ki jo premore narava, v drugi pa bo vsa ljubezen, ki jo premoremo mi. In bodimo iskreni: kaj ne zveni nad vse prijetno in eksotično: marmelada iz vrtnic, in, kaj ne zadiši po ljubezenskem sestanku, če rečemo: »Glej, slaščica iz vrtnic!« Toda... »est modus in rebus«... in zato ne bomo meni nič tebi nič rdeče vrtnice nadomestili z žlico marmelade. Stvar bi se obnesla kvečjemu z nekoni, ki ima precejšnjo zalogo humorja. In nazadnje ne pozabimo, da so ljudje, ki gojijo do slaščic nepotešljivo antipatijo. Takim nič slaščice, temveč rdečo vrtnico. Pravim rdečo, ker z vrtnico je nekako tako kakor z žensko: za nekatere je ženska, ali recimo najbolj ženska tista, ki ima vranje črne lase. Tako je najbolj vrtnica tista, ki ima v svojih genih rdečo barvo v vseh odtenkih, pa še od teh ne prav vsaka. Saj je ona, standardna, manj vrtnica, tako je vrtnar poskrbel, da je po obliki in barvi na las podobna tisočerim drugim. Vrtnica, prav vrtnica je tista, ki se v edinstvenih popkih odpira na naših terasah, živih mejah in vrtovih, kjer smo pustili naravi vsaj minimalno možnost, da se razodene v vsem svojem sijaju, po tisti zakonitosti, ki je večna, kjer ni nikjer enakosti in enoličnosti, temveč sama pestrost, kjer je individuum zares enkrat in neponovljiv; in vzklíkneš: »Take vrtnice svoj živ dan še nisem videl!«

PRIŠLA JE Z VZHODA

Od kod in kam, »rosa«, vrtnica, potomka šipkovega grma, divje rože? Prinesli so jo križarji z vzhoda, kakor pomarančo. Kar je najzlahtnejšega, nam prihaja od tam, kot dnevna luč in sonce, kakor modrost in misel. Celó ime teh davnih bojevnikov je znano: Thebald de Champagne in Robert de Brie sta jo prva prinesla v Francijo.

Zgodovinsko pa je dejstvo, da so v antiki vse pojedine potekale v dražestni družbi teh eterič-

nih bitij, ker o tem, da so tudi one bitja, ni zdaj najmanjšega dvoma in človek je bil včasih dokaj brezobziren do njih vrste, pa ne samo do nje: vselej in povsod je mislil samo in izključno nase. Tako, če utegnejo rastline imeti kakšen odnos do človeka, njih mnenje o nas ne more biti nič kaj laskavo in v njih tajnem sporazumevanju gotovo obstaja opozorilo, ki bi v človeški govorici izzvenelo nekako takole: »Pozor na nevarnost: človek!«

V antiki, kot rečeno so potrgali na tisoče cvetov za en sam večer ter jih potem, ko so jih pospali iz stropa na pijane in utrujene povabljenice, zavrgli. Mojstri v tem so bili Rimljani, stvarni in brez posluha za sentimentalne pomisleke. Potrata? Tudi. Še prej pa zagledanost v teatralne učinke in visoko pojmovanje sebe.

Srednjeveški vitezi, ki se niso kaj prida umivali, pa so se ob pojedinah polivali z vodo iz vrtnic in si z njo dišavili roke. V kuhinjsko umetnost pa je vrtnica baje stopila v Franciji in sicer na kraljevem dvoru, kjer so slavni kuharji ne samo kuhali, temveč dobesedno ustvarjali. Čeprav je njeno želatino poznal že stari vek in srednji jo je uporabljal v fitoterapiji. Na antipodu teh potrošnikov prejšnjih in naših dni pa stoji pravi ljubitelj vrtnic: tisti, ki prebije dan in dneve, tedne, mesece, leta v njih družbi in ne vselej zato, da bi ustvaril novo zvezdo lepoto in žel priznanje, temveč enostavno zato, ker so one njegova edina in velika ljubezen. Saj je odkritje novega hibrida že tako vsakdanja stvar, da ne zbujajo več senzacije. So pravi fanatiki vrtnice. In fanatik bo govoril o svoji Klari, Luizi, Aleksandri s tako zavzetostjo, s takim občudovanjem, s takim zanosom, da upravičeno vzdihneš: »Vidiš, pa je še kje mož zaljubljen v ženo! Srečna žena!« Kje neki, ne žena, vrtnica je srečna. Ker tak fanatik nima žene, ali če jo ima, je na to pozabil. Že izbiranje imen ga popolnoma zaposluje: kakšen koledar, če se izprehodimo po topli gredi in prebiramo imena ali kataloge velikih ustvarjalcev vrtnic: celo Paganinija in Marijo Callas bomo tam srečali in najbolj muzikalna in slavna ženska imena, ki so jih nadeli kraljici cvetov. Kdo jo je neki postavil na visoki prestol in ji postavil dehteče žezlo v roke? Že mnogi pesniki in pisatelji, a prva med vsemi prežlahtna in zagonetna Sapfo, z otoka Lezbos,

ki je pred približno 2500 leti zapela na grški zemlji, pa je do danes glas njene poezije še ves živ.

LJUBI SREDOZEMSKO PODNEBJE

In to ne slučajno: vrtnica namreč ljubi nad vse sredozemsko podnebje; ne da bi bilo to njen najprikladnejši naravni dom. Vi godrnjavi nezadovoljneži, ki se pritožujete čez deževje in pripeko, zavedajte se, da pripadate najsrečnejšemu delu človeštva: narava, ali če hočete usoda bi vas prav lahko posadila eskimski ali laponski materi v naročje, pa bi morali vse življenje loviti žarek sonca in tičati v ščitni obleki, ki spominja na osvajevalce lune. Ozrite se naokoli v girlande brnistre mirte mimoze oleandra glicinija magnolije ... vrtnice! Povzdignite nosove v nepregledne registre vonjav, ki odevajo ta del zemlje, kjer je že samo dihati in živeti, en dan nebes. Pablo Neruda je svoji ljubljenci zapisal: »Utegnilo bi se zgoditi, da bi se v življenju zgrešila«, to se pravi, da bi se ne srečala nikoli. Ko pasem oči po tej sredozemski simbiozi zelenja cvetja in dišav, se spomnim na te besede: utegnilo bi se zgoditi, da bi se ne srečali nikoli in me obide dokaj »de mode« občutek hvaležnosti za žajbelj timijan pomarančo, za vse neznatne in vse vip rastline, ki me spremljajo skozi življenje na tem kosu zemlje, za sonce, ki sili vrtnico v eksplozijo vencev grozdov slavočlovkov, od pritlikavih »mignon«, s cvetom drobnim kot otroški palec, do gigantskih popenjavk, ki zmorejo objeti dvenadstropno hišo. Pa ni vrtnica obdarjena samo z lepoto; njen kemični sestav je tak, da ji daje domovinsko pravico v farmakopeji in ima moč ozdravljati vsa tista človekova

tkiva, ki so občutljiva, kakor ona. Če razkrojimo to popolnost oblike in lepote, odkrijemo maščobo, čreslovino, sladkor in organske kisline. Zato vidim v vrtnici ne samo univerzalno priznane lepote, ki nikoli ne zaide, temveč tudi prinašalko zdravja in prav nič vandalsko bi se mi ne zdelo, osmukati tiste rdeče liste ter jih shraniti v eni od svojih vazic.

Kaj pametnega pa je mogoče pripraviti iz teh tako aromatičnih listov? Marsikaj. Če imate veliko šapo, bo dovolj pol pesti na liter vode, če pa imate drobno roko, kar polna pest za čaj, ki je vsestransko čudodelen in ima priokus poezije. Nato pa kar po vrsti lahko pripravimo sirup konzervo marmelado aromatiziran kis in vino, v katerem smo skuhal liste, vrečke z listi za kopalno kad, vodo za trenje nečiste kože, obkladke za razbolele oči, dišeč šop svežih vrtnic proti dolgočasnosti in sivini duha: poda se čudovito v družbi borovih vejic, ki jih drže pokončno in narazen, da se kažejo v vsej lepoti.

Za krizo v ljubezni pa menda ni boljšega recepta kot slaščica iz marmelade iz vrtnic, pa čeprav močno diši po pregovoru, da gre »ljubezen skozi želodec«; v svežem, vendar suhem jutru se podamo na vrt in v košarico ali prtiček nabereimo rdečih listov ter odslovimo vse zlate minice in škarjice, ki se tam sestajajo v zgodnjih sončnih urah; lepo očiščene in oprane liste kuhamo približno tri ure z enako težo sladkorja in nekaj vode. Preden jo odstavimo, stisnemo vanjo limonin sok. Marmelada diši enako kakor vrtnica in se poda na primer na dno biskvitno preprosto pripravljenih slaščic: če tako slaščico posipamo s sladkorjem, da je čisto bela in damo v sredo šopek sveže vrtnice, se ji mora pokloniti vsak gost, pa naj bo še tako visok.

Tone Mihelič: »Pomlad v Barkovljah«

MIKLAVEC, patr. s formantom -*ac* iz hgn. Nicolaus; pogosten v ZSSP; tu v arhaičnem zapisu MIKLAVIC v Gorici in v poit. grafiji MICLAVEZ v Vidnu. Prim. tpn. *Miklavci* v Braniku in priimke *Culetto* ipd.

MIKLAVČIČ, patr. s formantom -*čič* iz hgn. Nicolaus; pogosten v ZSSP; tu le na Goriškem v ti obliki (Ronke) in v zapisu MICLAUCICH. Prim. *Culetto* ipd.

MIKLAVŠIČ, patr. s formantom -*šič* iz hgn. Nicolaus; endemičen priimek na Goriškem, le v poit. grafiji MICLAUSIG v Gorici in Farri ob Soči; ZSSP: — . Pizzagalli navaja MICLAUSICH ob poit. MICHELAZZI za S. Canzian d'Isonzo. Prim. *Culetto* ipd.

MIKLUŽ, patr. po hgn. Nicolaus, v ti obliki v Pasian di Prato (UD), v zapisu MIKLUS v Gorici in okolici. Prim. *Culetto* ipd.

MIKULUŠ, patr. po hgn. Nicolaus, morda slovaškega izvora (?), le v Gorici, ZSSP: — . Prim. *Culetto* ipd.

MIKUŽ, patr. s formantom -*už* iz hgn. Nicolaus, v ti obliki le v Gorici, pogosten v ZSSP. Prim. *Culetto* ipd.

MILASSI, gl. *Mlač*

MILIČ, patr. ali metr. s formantom -*ič* iz antroponimične baze *Mil-*, balkanskega porekla, tu v zapisu MILIC v Gradežu in Tržiču, MILLICH v Lignanu Sabbiadoro.

MILJAVEC, tako v Gorici, v zapisu MILIAVAZ v Tržiču, ZSSP: GO, LJ, NM, MB. Endemičen na Goriškem? Po poreklu z Milave pri Cerknici?

MILOST, tu v Gorici, Tržiču, Staranzanu in Avianu pri Pordenunu, sicer razširjen v ZSSP: GO, LJ, Jesenice, Radovljica, Brežice, Črnomelj.

MILOVAN, osamljen v Ronkah, ZSSP: Pustojna; sestavljen atn. z antroponimično bazo *Mil-* v prvem delu (prim. *Milič*), drugi del mi ni jasen.

MINATORI, gl. *Knafelc*

MISCHOU, le nekaj primerov v Gorici, ZSSP: — ; morebiti iz hgn. Michael.

MISIGOI, MISSIGOI, gl. *Mišigoj*

MISLEJ, kor. hpk. iz atn. *Mislé*, prim. F. Ramovš, Konzonantizem, 251; KOS 1499 *Gregor, Steffan, Ssteffan Missley* v Porečah. Tu le v Kanalski dolini, ZSSP: precej. Prim. tpn. *Misléjska vas* v Lozicah v Vipavi.

MISMAS v tem zapisu in v poit. MISMASI v Tržiču, ZSSP: *Mišmaš* v Litiji, Laškem, Kočevju in NM. Temno, morda v zvezi s hgn. Michael.

MISSI, MISSICH, gl. *Mišič*

MISSIO, neredek v Furlaniji (Tržizem, Torviscosa, Pasian di Prato, Pordenun) in osamljen v Doberdobi, morebiti ven. porekla, morda tudi slov. iz antroponimične baze *Mysl-*, prim. ZSSP *Misija* Ljutomer, *Misja* Ljutomer in CE.

MISIČ, patr. s formantom -*ič* iz hpk. *Miha* k hgn. Michael, navaja ga le Pizzagalli za Tržič v pisni obliki MISSICH ob poit. MISSI. Prim. *Mičeu* ipd.

MISIGOJ, tako v Števerjanu, v zapisu MISIGOI v Krminu in MISSIGOI v Gorici, ZSSP: GO, NM; star atn., sestavljen z atn. **Myš-* (prim. SVI II,24) in končnim -*goj*, izpeljanim iz gl. *gojiti* (ESSJ I,156).

MISKORJA, endemičen v Prosnidu v poit. zapisu MISCORIA, sicer še na Trbižu, ZSSP: — . Temno.

MIZERIT, osamljen v Števerjanu, prim. tpn. *Mazaritovi* v Vipolžah: zloženka z velelnikom gl. *migati*, *mižem* in sst. *rit* (prim. *Pasirit* v: A. Bajec, Besedotvorje slov. jezika III, LJ 1952, 98), zapis je torej hiperkorektura — ali rajši poplemenitenje — prvotnega *mižirit*; tpn., ki je očitno nastal iz priimka, pa daje misliti na zloženko z gl. *mazati*.

MIZZA, MIZZE, danes MIZZA v Bardu, Centi, Tržizmu, Vidnu, Pagnaccu in Lignanu Sabbiadoro; toda LCI *Mizze*, *Mize*, *Mice*, *Mizzè*, LML *Mizza*, *Mice*; verjetno torej sprva atn. s formantom -*è* za mlada bitja.

MLAČ, navaja ga Pizzagalli v obliki MLACH ob poit. MILASSI za Tržič; ZSSP: *Mljac* (Sežana), *Mljač* (Sežana, LJ, CE), *Mljoč* (Sežana). Prim. Plet. *mláč*: 1. kamen za črno moko, na mlač mleti; 2. mešanica vsakovrstnega žita; oboje iz Erjavčevega gradiva za Vipavsko (1.) in Kras (2.).

MLADENIČ, osamljen primer v Gorici.

MLAKAR, po *mláki* s formantom -*ar*, kaže na ožje krajevno obeležje prebivališča oz. na izvor prvotnega nosilca priimka; le v Gorici. KOS 1498 *Oswald Mlaker* v Zalogu.

MLINC, osamljen primer v Tržiču v zapisu MLINZ, istoveten s sst. *mlíneč* = 1. pečeno testo, 2. tenke deščice za škatle (prim. Plet.); priimek spada verjetno v isto kategorijo kakor *Štrukelj*, *Gubana* ipd. ZSSP: Kočevje, *Mlinac* MB.

MOCOROVI, gl. *Mohorovič*

MOČNIK, iz sst. *môča* s formantom -*nik*, kaže na ožje krajevno obeležje prebivališča oz. na izvor prvotnega nosilca priimka; v ti obliki v Gorici, v poit. zapisu MOZNICH na Trbižu, v Reziji, Čedadu, Ronkah, Vidnu in Pordenunu. KOS 1498 *Motschnegkh* v Kleniku, 1499 *Mottsnikh* v Ustju. Prim. *Močilnik*.

MOČILNIK, le v Gorici, iz sst. *močilo* s formantom -*nik*. Prim. *Močnik*.

MODERC, tu le v poit. zapisu MODERZ v Gorici in Maniagu, precej razširjen po ZSSP, iz prid. *móder* s formantom -*c*.

MODERJAN, razširjen v ZSSP v obliki *Modrijan*, le v poit. MODERIANO v Karnajski dolini. Po poreklu iz Modreja pri Tolminu. Prim. *Modrijančič*.

MODRIJANČIČ, patr. s formantom -*čič* iz prejšnjega, redek (ZSSP: Tolmin), tu le v poit. grafiji MODRIANCIC v Čedadu. Prim. *Moderjan*.

MOHOROVIČ, patr. s formantom -*ič* iz prid. na -*ov* po atn. *Mohor* iz hgn. Hermagoras. V poit. MOCOROVI v Tržiču, v zapisu MOGOROVICH v Gorici, ZSSP: — . Prim. *Macor*, *Makorič*.

MOKOLE, osamljen v Doberdobi, ZSSP: PT, je videti sestavljen s formantom -*è* za mlada bitja; dalje temno.

MOLARO, poit. fr. fitonim *molâr* = murva. Endemičen v Teru in Podbardu, LCI *Mollar*, *Mollaro*, *Molaro*, LML I *Molar*, *Molaro*, lat. gen. *Molari*, *Molaris*, *Molarij*, *Mollari*. Pogosten sicer po vsi Furlaniji. ZSSP: — .

MOLEK, osamljen v Gradežu, ZSSP: južna in vzhodna Slovenija; prozoren apelativ.

MONKAR, tako Trinkov koledar 1971,64, sicer prisoten le v poit. MONCARO v Nadiških dolinah, predvsem v Lazah; ZSSP: — . Videti je romanskega porekla.

MONTIČ, le v poit. zapisu MONTICH v Vidnu, ZSSP: — , je videti hibrid z romansko osnovo in patr. formantom -*ič*; je kakšna zveza s fr. priimkom *Montico*?

MONTINA, endemičen v S. Giovanni al Natisone, je videti iz iste osnove kot prejšnji; formant *-ina* v tem kraju utegne biti prav tako romanskega kakor slov. porekla. ZSSP: — .

MOREU, tako osamljen v Staranzanu, MOREV v Ronkah, je verjetno v zvezi z ZSSP *Morel* (GO, Postojna, Logatec, LJ) in *Morelj* (Postojna); zveza s priimki romanskega izvora v ZSSP je očitna: *Morela, Morella, Morelli, Morello*. Presenetljiv je slov. narečni prehod *-l > -u* le na jezikovni meji ali ob nji na romanski strani.

MORITSCH, osamljen na Trbižu, ponem. zapis za *Morič* (ZSSP: Jesenice, Radovljica, MB); patr. s formantom *-ič* iz kakega hgn., morebiti Maurus.

MORO, gl. Černo

MORUSZACH, gl. Muruščak

MOSCHITZ, pogosten na Trbižu, verjetno istoveten z ZSSP *Mošič* v Radovljici in MB; temno.

MOSENI, MOSENIČ, gl. Moženič

MOSETIC, MOSETTI, MOSETTIG, gl. Mozetič

MOZETIČ, endemičen na Goriškem, patr. s formantom *-ič* iz svetopisemskega imena Mojzes po sklanjatvi osnov na *-t*; v Gorici še v pisnih oblikah MOSETIC, MOSETTIG in poit. MOSETTI, v ti obliki tudi v Sovodnjah ob Soči. Pizzagalli ga navaja za Tržič v obliki MOSETTIG ob poit. MOSETTI ter v redkejši obliki MUSETTIG ob poit. MUSETTI.

MOŽENIČ, navaja ga le Pizzagalli v zapisu MOSENIČ ob poit. MOSENI za Tržič. Temno.

MRACH, gl. Mrak

MRAK, star slov. atn. (SVI II,38), zelo razširjen v ZSSP, v tem zapisu v Gorici, v poit. zapisu MRACH v Števerjanu, Gorici in Fiume Veneto (PN). Prim. *Mrakič*.

MRAKIČ, patr. s formantom *-ič* iz prejšnjega, tu le v Gorici, precej pogosten v ZSSP.

MRAMOR, zoon., osamljen primer v Gorici.

MRAU, zoon. (= mravlja), osamljen primer v Tržiču, ZSSP: — . Prim. morda *Mreule*.

MREULE, v tem zapisu na Goriškem (Gradišče, Fara), na Trbižu in v Vidnu, ZSSP: *Mrevlje* v GO, LJ in Šmarje. Morda v zvezi s prejšnjim.

MRLJAK, osamljen primer v zapisu MERLIAK v Gorici, istoveten s tpn. *Mrljaki* pri Novi Gorici.

MRMOLJA, izhajam iz onomatopoeičnega gl. *mrmrati* s formantom *-olja*; v tem zapisu le v ZSSP (GO, Tolmin, Il. Bistrica), tu le v zapisu MERMOLJA (Gorica; ZSSP: GO, LJ, Kočevje, MB) in poit. MERMOGLIA (Gorica). Prim. *Ferfolja, Peršolja*.

MRVČIČ, edinstven v zapisu MERVCICH v Tržiču, patr. s formantom *-čič* iz apelativa *mrva* v pomenu droben, nizek človek; ZSSP: — . Prim. *Mrvič*.

MRVIČ, le v Gorici v zapisih MERVIC in MERVIG, patr. s formantom *-ič* kakor prejšnji.

MUCCHINO, gl. MUCHINO

MUCHINO, endemičen v Podbardu, LCI *Muchin, Muchino, Muchinus*, Rottolo 1772 tudi *Mucchin, Muggin*, danes v Nadiških dolinah MUCCHINO; po etničnem poreklu iz Nemčije ali zaradi dolgega bivanja prvega nosilca v Nemčiji: iz fr. sst. NP »*muc* = rospo bom-

bino, al figurato *Muc* = nomignolo popolare per Tedesco»; v terskem narečju *Mùk, Mòk* = Nemec; k temu osnovnemu sst. pristopi formant *-in*, s katerim tvori furlanščina številne priimke (manj verjetno v tem primeru sl. formant *-in*, s katerim tudi slovenščina tvori priimke); prvotna oblika priimka je torej *Muchin*, poit. *Muchino* in pozneje s hiperkorekturno geminato *Mucchino*. Prim. *Nemec*. Druga možna razlaga iz fr. hpk. *Mùchi* iz hgn. Nepomucenus.

MUCLI, osamljen v Krminu; temno.

MUČIČ, patr. s formantom *-ič* iz nejasnega atn.; v ti obliki v Gorici, MUCIG v Roncu, Podbonescu in Špetru. ZSSP: GO, LJ, MB.

MUGERLJ, v občini Srednje, temno.

MULIČ, endemičen v Špetru, v pisanih zapisih: MULIG (Špeter, Viden), MULLIGH (Barnas), MULITSCH (Viden), DE MULITSCH (Viden), verjetno spada sem tudi poit. MULLONI (Špeter); sst. *milič* pomeni po Plet.: 1. kozlič brez rogov, 2. v Reziji šalji vo »Hudič«, 3. majhna oblika sira. ZSSP ne pozna tega priimka, pač pa je od LJ proti vzhodu pogosten *Mulec*. Najverjetneje je *Mulič* razlagati kot zoon. KOS ok. 1200 *Muliz* v Bili in na Bili, 1494 *Mulicz, Seno Mulicz* v Velikem Repnu (toda v zadnjem primeru rajši berem: *Milič*!).

MUNIH, endemičen na Tolminskem, poklicno ime »cerkovnik« iz lat. *monacus*. Tu le v ponem. zapisu MUNICH v Gorici in Čedadu.

MURAVIC, edinstven primer v Gorici, po poreklu z Murav pri Škofji Loki. Morebiti spada sem tudi MUROVEC, edinstven primer v Gorici, kot primer hiperkorirane pisave.

MUROVEC, gl. *Muravic*

MURUŠČAK, v zapisu MORUSZACH v Sovodnjah ob Aborni, MORUSZACH v Čedadu, MURUSZACH v Tržiču, ZSSP: — ; formant *-ščak* (knjižno *-šček*) označuje prebivališče; v osnovi je lahko *mur* (črna žival, črni konj, muren) ali morebiti *múruva* (prim. fr. *Molar, Molaro*).

MUSI, MUSICH, MUSIG, MUSIGH, MUSSIG, gl. *Mušič*

MUSICON, Missio 1600 *Simon Musicon* v Špetru; temno.

MUSIN, Missio 1602 *Simon musin* v Hostnem, *Pauli musin* v Garmku; temno; zapis sam je tak, da se ga dá brati na več načinov.

MUSINA, gl. *Mušina*

MUSICA, zoon., le v zapisu MUSIZZA v Tržiču in Vidnu, ZSSP: LJ, CE. Menda obstaja tudi v Benečiji.

MUŠIČ, patr. s formantom *-ič* iz starega slov. atn. **Muha* (SVI II,44); Pizzagalli navaja MUSICH ob poit. MUSI za Tržič; pogosten na Goriškem in v Furlaniji v zapisih: MUSIG (Gorica, Tržič, S. Giovanni al Natisone, Viden, Manzano), MUSIGH (Viden in Pušja ves), MUSSIG (Premariacco), MUSI (Gorica). Verjetno je to izvorna oblika poit. MUSONI v Nadiški dolini, Tavorjan in Vidnu. KOS 1523 *Gregor Muschicz* v Kojškem.

MUŽIČ, patr. s formantom *-ič*, morda iz apelativa *múza*, ki ima lahko več pomenov (prim. Plet. *múza* 1. in 2.). Precej pogosten le v Števerjanu.

MUŽINA, z večalnim formantom *-ina*, morda iz iste osnove kot prejšnji; tu le v zapisu MUSINA na Goriškem, v Vidnu in Pordenunu.

N

NADALIČ, hibridni patr. s formantom -ič iz ven.-fr. atn. *Nadâl*, le v zapisu NADALIG v Vidnu.

NAIDA, endemičen v Bili, ZSSP: —, iz gl. *nájtí*, ki ga sicer Rezijani ne uporabljajo (*nalázati*, *nalěsti*) z antroponimičnim formantom -a, pomeni najdenčka in spada v razvejan sl. priimkovni tip *Najdič* ipd. Prim. *Naidon*.

NAIDON, endemičen v Reziji Tapod Klancon, sicer še edinstven primer v Klužu, ZSSP: —, iz prejšnjega z večalnim formantom -on, ki je sicer romanskega porekla, a ga sl. priimki pogostoma rabijo: lahko je tudi sl. trpnopretekli deležnik *najden*, naslonjen na romanski večalni formant -on. Prim. *Naida*.

NAISTOTH, tako v Trinkovem koledarju 1968,93. Temno.

NANUT, fr. pomanjševalnica sst. in prid. *nàno* = pritlikavec, izredno pogosten v Gorici, kjer je verjetno endemičen, sicer še v Doberdolu, Sovodnjah ob Soči in Vidnu.

NAMOR, endemičen v dreški občini, sicer še v Čedadu: edini oprimek za razlago najdem v ESSJ I,3 »álber«, kjer Bezljaj citira hidronim *Aborna* = *Amborna* = *Namorna* in dodaja: »nejasno, verjetno iz predrom. osnove »alber« = naplavina, bela laporna zemlja«. Izhajati je verjetno iz (m)tpn. v zvezi s hidronimom. ZSSP: —.

NAŠIČ, patr. s formantom -ič (manj verjetno -šič) iz težko določljivega atn.; verjetno endemičen na Goriškem (ZSSP: KR). V zapisih NASCIG (Corno di Rosazzo, Romans d'Isonzo, Viden), NASSIG (S. Giovanni al Natisone, Buttrio, Viden) in NASSIZ (Gorica, Viden). Morda spada sem tudi NAZZI?

NEDOGG, gl. *Nedoh*

NEDOH, edinstven primer v zapisu NEDOGG v Gorici. Temno.

NEGRO, gl. *Čern*

NEMEC, po etničnem poreklu, lahko tudi po posredovanju kakega stanovniškega imena (*Nemška vas* na Blokah, *Nemci* pri Trnovem ipd.); v ti obliki in v starinskem zapisu NEMIC v Gorici, v narečnih zapisih NIEMIZ (Pozzuolo del Friuli, Viden) in NEMAC (Krmín). Prim. *Muchino*.

NICCOLI, gl. *Mikulič*, *Nikolič*

NICOLASSI, NICOLAUSIG, gl. *Nikolavšič*

NICOLAUCICH, gl. *Nikolavčič*

NICOLI, gl. *Nikolavšič*

NICOLI, NICOLICH, NICOLIG, gl. *Nikolič*

NICOLOSI, gl. *Nikolavčič*

NIEMIZ, gl. *Nemec*

NIKOLAVČIČ, patr. s formantom -čič iz hgn. Nicolaus; endemičen na Goriškem: v ti obliki v Gorici (ZSSP: GO), v poit. grafiji NICOLAUCICH na Trbižu, v poit. NICOLOSI v Števerjanu. Prim. *Culetto* ipd.

NIKOLAVŠIČ, patr. s formantom -šič iz hgn. Nicolaus; endemičen na Goriškem (ZSSP: —). Le v poit. grafiji NICOLAUSIG v Gradiški ob Soči, Pizzagalli navaja NICOLAUSIG ob poit. NICOLI za Ronke in ob poit. NICOLASSI za Staranzano. Prim. *Culetto* ipd.

NIKOLIČ, patr. s formantom -ič iz hgn. Nicolaus, bržkone hrv. izvora (*Nikolič* na kvarnerskih otokih), malo razširjen v ZSSP (Radovljica, Jesenice, LJ, Il. Bistrica, Kočevje, MB), v poit. grafiji NICOLIG v Tržiču in okolici, Pizzagalli navaja NICOLIG ob poit. NICOLI za Ronke, in NICOLICH v Tržiču, Vidnu in okolici ter v poit. NICOLI, NICCOLI v Tržiču. Prim. *Culetto* ipd.

NOACCO, gl. *Novak*

NOACHIG, gl. *Novakič*

NOVACCHI, NOVACKIG, gl. *Novakič*

NOVACCO, gl. *Novak*

NOVAK, najpogostnejši priimek v ZSSP (frekvenca 10500), razširjen po vsem slov. jezikovnem ozemlju od Italije do Madžarske, od Avstrije do hrvatske meje in čez. Pomeni kmeta, ki krči gozd in pridobi novo. Na zahodu običajno z naglasom *Nôvak*. V ti obliki na Goriškem, v Vidnu in na Trbižu. V poit. zapisu NOVACCO v Vidnu, NOACCO zelo pogosten v Benečiji (Karnajska dolina, dolina černejške Reke), na Trbižu in po vsi Furlaniji (Viden in okolica, Lignano Sabbiadoro, S. Vito di Fagagna, Corno di Rosazzo, Buia, Pordenun). Prim. številne tpn.: *Novak* v vipavskih Dolenjah, *Novake* severno od Kranja, *Novaki* pri Višnjeviku na Goriškem, *Dolenji in Gorenji Novaki* pri Cerknem, *Novakov grič* pri Petkovcu blizu Logatca ipd.; prim. še *Noax* pri Ipplisu, kar je slov. tpn. in atn. *No(v)ak*, razširjen s fr. množinsko končnico -s. Ta toponim ohranja v Furlaniji celo prvotno slovensko naglašanje.

NOVAKIČ, patr. s formantom -ič iz prejšnjega, izpričan v zapisu NOVACKIG v Krminu, NOVACCHI v Tržiču in okolici, NOACHIG v Gradišču ob Soči.

NOVOSEL, osamljen v Cervignanu, določilna zloženka, sestavljena s prid. *nov* in sst. *sel*, prim. A. Bajec, Besedotvorje slov. jezika III, LJ 1952, 107.

O

OBALLA, endemičen v Nadiških dolinah, prim. tpn. *Obále* (it. Oballa) na zah. strani Matajurja.

OBEDIČ, le v Gorici tudi v zapisu OBEDIG in verjetno v poit. OBELLI, ZSSP: —, toda *Obed*. Temno.

OBINU, osamljen primer v Vidnu, ZSSP: —, utegne biti v zvezi z ZSSP: *Ovin*. Temno.

OBIT, endemičen v Sv. Lenartu in okolici, prisoten tudi v Gorici, ZSSP: Postojna, a *Obid* Tolmin, Idrija, LJ, Krško, MB. Temno.

OBLAK, apelativ prozornega pomena, v ti obliki in v zapisu OBLAG v Gorici, OBLACH v Gorici in Vidnu. Prim. tpn. *Oblákov urh* pri Kanomlji.

OBLJUBEK, osamljen primer v Gorici, ZSSP: GO, LJ.

OGLIANI, gl. *Uljanič*

OGRIZEK, ime nekaterih ftn., tudi *Adamov ogrizek* = Adamovo jabolko (Plet.), zelo razširjen v ZSSP; tu le v zapisu OGRISEG v Vidnu.

OKRET, edinstven primer v Tržiču: prim. sst. *okrét*, Plet. = »die Wendung (Cigale), der Umschwung (Caf)«. Ta sst. je moral postati že zgodaj atn., če smo iz njega dobili patr. (*O*)*kre*tič (prim. ZSSP).

OKROGLIČ, ali patr. s formantom -ič iz kakega vzdevka v zvezi s prid. *okrógel* za debelega človeka; ali po poreklu iz *Okróglega* v Kalu nad Kanalom? ZSSP: GO, LJ, NM; verjetno endemičen priimek na Goriškem.

OJAN, v ti obliki v Sacileju, v zapisu OIAN v Vidnu, ZSSP: — . Temno.

OLENIK, osamljen primer v Gorici, ZSSP: Sežana, IL Bistrica. Temno.

OLJA, osamljen primer v Gorici, ZSSP: — ; temno, morda v zvezi z *Golja*?

OMAN, koroški priimek menda bavarskega porekla (SVI II,60) iz sst. Amtmann; tu v Kanalski dolini (Planina pri Beli peči) in Gorici.

OREL, zoon., osamljen primer v Gorici.

ORIECUIA, endemičen v občini Sv. Lenart, istoveten s tpn. *Oréhuja*, it. *Oriecua*, ZSSP: — .

ORSETTIGH, patr. s formantom -ič iz fr. atn. *Orsèt*; v ti obliki v Vidnu, v zapisu ORSETTIG v Premariacu pri Cedadu; Corgnali (*I nostri cognomi*, v: Ce fastu? XVIII-1942, 172-173) ga izvaja iz atn. *Orsetti* iz Orsetto, ki je že v 14. in 15. stol. pogosten v Guminu in Peonisu; iz tega priimka izvaja oblike ERSETTIGH, ERSETTIG, gl. dalje *Erzetič*.

ORSI, gl. *Uršič*

OSBAT, OSBATTI, gl. *Ožbat*

OSGNACH, OSGNACK, OSNIA, gl. *Ošnjak*

OSTROGOVIČ, osamljen primer v zapisu OSTROGOVICH v Vidnu, patr. s formantom -ič iz prid. oblike na -ov k sst. *ostroga*, ZSSP: — ; je morda hrv. porekla?

OSTROUŠKA, svojstvena zloženka (prim. A. Bajec, Besedotvorje slov. jezika III,114), tu le v Tržiču v zapisu OSTROVSKA.

OŠNJAK, po poreklu iz tpn. *Ošnije*, it. *Osgnetto*, pri Sv. Lenartu; za etim. prim. F. Bezljaj, Eseji o slov. jeziku, 123: po njegovem pomeni »samotno kmetijo«; po Skoku (Etimologijski riječnik II,572) iz sst. *ósten* = palica z železnim šilom na koncu, s katerim se tu ter tam zbadajo in poganjajo voli (Plet.); 1556 »Acta Capituli« iz Cedadu iz 16. stol. *presentibus presbitero Martino Osnia*, Missio 1601 *juri Osnich, Martin Osnich, pietro Osnich, Juan Osnich, Matia Osnich* v Matajurju; danes OSGNACH pogosten pri Sv. Lenartu, kjer je endemičen, in drugje po Nadiških dolinah, v bližnjih fr. krajih (Cedad, Premariacco, Viden), v zapisu OSGNACK v Buttriu in Vidnu. V Nadiži in Furlaniji (Cedad, Campofornido) je doma tudi priimek GOSGNACH, ki je lahko nastal iz prejšnjega z dodatkom emfatičnega protetičnega γ : ta pojav ni redek v beneških narečjih (*óuca* > γ *óuca*).

OŠTIR, poklicno ime, fr. *ostír* = gostilničar; toda fr. beseda ni postala v Furlaniji priimek, pač pa je ta priimek pogosten v Sloveniji; tu osamljen primer v Gradežu. Prim. *Birtič*.

OVIŠČAK, endemičen v občini Sv. Lenart, le v zapisih OVISZACH in OVISZIACH; ZSSP: — . Temno.

OŽBAT, OŽBOT, v prvem zapisu v Gorici, kjer je prisoten tudi v zapisih OSBAT in poit. OSBATTI; v drugi obliki v Gorici in Sovodnjah ob Soči, ZSSP: GO, LJ. Iz atn. *Ozvald* nem. porekla. Prim. *Užbe*.

P

PACOR, PACORI, gl. *Pahor*

PACORIC, PACORIG, gl. *Pahorič*

PACORINI, gl. *Pahor, Pahorič*

PACIČ, osamljen v zapisu PACICH v Tržiču, ZSSP: MS, patr. s formantom -ič. Temno.

PADOVAN, osamljen primer v Števerjanu, po poreklu iz Padove; ZSSP: GO, Sežana, LJ, NM.

PAGON, tu le v občini Špeter, pogosten v ZSSP; opozarjam na NP *pagòn* = goba, ne da bi si upal spričo razširjenosti priimka od zahoda do skrajnega slov. vzhoda trditi, da je istoveten s fr. besedo.

PAGLAVEC, zoon., v ti obliki in poit. grafiji PAGLAVEZ v Gorici.

PAHOR, anti endemičen v Dolu pri Gorici, zelo pogosten na Goriškem (Gorica, Sovodnje, Doberdob, Ronke, Fogliano - Redipuglia, Tržič), tudi v poit. grafiji PACOR (Gorica, Doberdob, Tržič, Staranzano, S.

Canzian d'Isonzo, Arta Terme) in poit. PACORI (Gorica), morda spada sem tudi PACORINI. Zelo pogosten tudi v ZSSP. Temno (iz nem. *Bacher*?). Prim. tpn. *Páhorjev konec* v Opatjem selu in priimek *Pahorič*.

PAHORIC (?), patr. s formantom -ič iz prejšnjega, ZSSP: — , v zapisih PACORIC (Tržič) in PACORIG (Tržič, Staranzano, Ronke, S. Canzian d'Isonzo, S. Pier d'Isonzo, Palmanova, Manzano, Viden); morda spada sem PACORINI (Ronke, Romans d'Isonzo).

PAJNTAR, osamljen v Gorici, ZSSP: Tolmin, Idrija, Radovljica, LJ. Iz stvn. *Beunde, Beunte* = ograjen prostor, ločen od kmečkega doma.

PALETTI, v Reziji (Bila), ZSSP: — . Iz NP *palèt* = paletta, da focolare; po poklicu izdelovalca takega orodja ali kuharja, peka.

PALJAVEC, osamljen v Števerjanu, ZSSP: GO, LJ; iz gl. *páliti*: kdor je krčil gozd z ognjem, da si pridobi novino.

Epitaf najstniški ljubezni

Danes sem pokopala ljubezen svojih najstniških dni.

Sama sem mrtvec, duhovnik in žalujoči ostali z brezokusnimi solzami, ki mi ne lajšajo bremen, ki ne izpirajo iz mene tope bolesti porazenih.

Nenadoma so se mi zamajala tla pod nogami. Notranjost mi je zasteklenela. Vsa krhka sem v grobi pesti obupa. Tavam med ruševinami srečnih trenutkov in vedno znova se moram prepričevati, da sem še jaz, da je treba živeti zaradi samega sebe, zato da ne sprhniš v nič zaradi neumne zatrapanosti, ki je hotela biti velika ljubezen.

Morda pa je to le bila ljubezen. Tista z veliko začetnico?

Ljubila sem te! Nesmiselno in proti vsaki logiki, kot lahko ljubiš samo, ko ne dvomiš v jasnovidnost svojega srca. Ko ne slutiš, da se morejo tudi zanosna občutja ljubezni izpeti v trpka razočaranja.

Sama sem kriva. Izsanjala sem si svet, kjer je vse mogoče in se ljudje nikoli ne lažejo. Pomagal si mi ga graditi, toda v njem nisi nikoli bil res ti. Pri vilah iz bajke sem si zate sposodila opravo dobrega princa-junaka. in hotela sem verjeti, da je mameča utvara resnična.

Drobne usakdanjosti sem prepesnila v visoko pesem ljubezni. Prepričana sem bila, da je tvoja ljubezen luč, ki mi bo razsvetlila vse vesolje življenja, da sem tu samo, da te ljubim. Iz sekunde v sekundo sem utripala v tej gotovosti.

S tabo sem bila pripravljena zaživeti novo življenje, katerega cilje bi skupno izbrala na nebesnem svodu. Ničesar se nisem bala in nič mi ni bilo nemogoče. Sila, ki mi je plala v žilah, me je opajala kot najzlahtnejše peneče vino.

Začudila sem se sama nad sabo, ko sem to odklonila. Ta ljubezen je bila tako različna od tistih drobnih simpatij, ki so se mimogrede rojevale in umirale v enoličnosti usakdanjosti. Iz mene se je porajala, a me je preraščala, me mesila v svojih rokah, me oblikovala v drugega človeka. Strah me je bilo same sebe. Nisem se več spoznala v ogledalu teh novih čustev! Pomisle ki in bojazni so skoraj zagospodarili nad mano. Ni šlo brez boja, a slednjič sem le bila priprav-

ljena oklicati vdajo in na njenem kresu sežgati vse katekizme svobode, ki mi jih nudi čas. Kaj pa bi z njimi? Drugi ljudje so skopneli v neme sence. V brezčasju sreče so se razblinile vse želje in vsi načrti, ki sem jih kdaj kovala. Pozabila sem, da sem hotela kdaj biti tudi za kaj drugega kot zate.

Sedaj moram živeti za te zbledele želje in zdi se mi, da jem trenutke brez vsakega okusa.

Zavrgel si me. Naveličal si se me, ker ne znam biti brezglasna senca, otipljiva samo v telesnosti svojega ženskega bitja. Živim tudi kot misleči duh. Tega ti ne sprejemaš. Morala bi biti samo »ženska«, s tem naj bi te dopolnjevala. Zven mojih besed ti je tuj, brezbrizen si do mojih sanj in do mojih stisk. Koordinate mojih misli niso tvoje koordinate. Vsak po svoje sprejema glagol ljubiti. Razhajava se prav tam, kjer bi se morala združevati.

Preveč si okoren v oklepu svoje sebičnosti, da bi zmozel polet v življenje za danes, ga deliti še z nekom, v dajanje brez prejemanja. Sprejel bi me že. Včasih je kratkočasno, se pustiti ljubiti! Potem pa bi me zavrgel s preténjeno okrutnostjo, ki stokrat ojači odmev vsake žalitve.

Ne morem ti biti igračka, punčka iz celuloide za enkratno uporabo!

Zavesa je padla. Komedije je konec! Ne, za tragedijo je šlo, tragedijo prve ljubezni, ki je bila preveč zaupljiva, ki je vse preveč odpuščala.

Boleče je ubijati sanje, si priznati, da si se varala, ko si gradila najbolj trdne temelje svojega obstoja; in vendar moraš biti iskrena sama s sabo. Čeprav z golimi rokami, moraš zasuti vodnjake, pri katerih se napajajo sterilna sanjarjenja, če hočeš spet zaživeti.

Ponosna sem. Ostati hočem jaz in ne senca, ki so ji ubili vsa hrepenenja. Tudi brez tvoje ljubezni je mogoče živeti. Rešila se bom zapredenosti v pajčevinaste občutke nesmisla in odvečnosti. Preveč časa že mečkajo krila metulju moje mladosti!

Morda se že jutri spajdam z oblaki in kot nekoč odidem v sinjino iskat prijaznih odmevov lastnim željám. In spet bom lastovka sredi brezmejnih sinjin s prostostjo v krilih, srečna že zaradi preprostega dejstva, da sem.

PESMI

Nagrajene na IX. literarnem natečaju Mladike

kot bi iz srebrnega keliha
pila tvojo kri
na oltarju zahajajočega sonca

morje je tiho valovilo
prva zvezda ti je kazala pot
v veliko upanje se je razlila škrlatna kri
in našel si me v zahajajočem soncu

plavam
s črnini ribami
molče
s trnkom
si me ujel
otrok
si se veselil
ena črna riba manj

spremljaš me
orel
visoko nad nama
bo tudi spoznal
krtovo deželo

s peskom
bom zasula
tvoja usta
niti kaplje vode
ne bo
iz nebes
niti kazni
za moje zločine

zato sem mornar
iz cvetnega prahu
veslala
v svoj povratek
da oplodim
belo puščavo
z medom
nasitim
staro pohoto
s kobilicami
ker nikoli nikoli
še nisem bila v nebesih

dosti strahov
sem videla,
ko so mi pokazali
ameriko
z leve strani veter
z desne strani veter
v moji glavi
prozoren zrak smeha

ni bilo telesa,
da bi ga prekovala v čas

zdaj pa v obleki
iz bičevja
iščem svoje nove prsi

iz zamolklosinjega neba
se spušča zadnji rdeči krik
kot most
med trtami
do belih skal
nad morjem,
kjer val žge in izpira
nemirno senco
mojega spomina
in srca,
če ga je kje še kaj ostalo.

našel si me v zahajajočem soncu
ko sem iskala Tvojo dlan
da bi me potolažila
v zibelko otroških sanj
bi me položila ...

kmalu bo noč,
noč po zelenem večeru

kot da ni bilo
jeguljastega jutra
v odsevu usakdanjega morja
— kri teče iz mojih oči

kmalu bo noč,
noč po zelenem večeru
bo odeja v uspavanko
Tvoje brezbrežne bližine

nad morjem leti metulj
so velika krila
zamolklo tolčejo ob moje prazno čelo

samo še spolzka pot
drži
iz pomehkuženih oči želim stopiti
na trdna tla

ker ne bo več zasanjanih večerov
s kadilom
bom še enkrat prepojila
svojo novo snurt

Nekaj vesti iz sveta manjšin

KOGA VARUJE ŠESTI ČLEN?

V prvi letošnji številki Mladike je bilo v rubriki *Antena* že nekaj podatkov o pomembnem zasedanju *Mednarodnega združenja za obrambo ogroženih jezikov in kultur* (AIDLCM) v Rimu preteklega 15. in 16. januarja. Pomen zasedanja, ki ga je vodil tajnik italijanskega zveznega odbora AIDLCM prof. Samo Pahor, je bil v tem, da je iz prestolnice opozoril italijansko javnost, predvsem pa odgovorne kroge, na nerešena vprašanja manjšinske skupnosti, ki živijo na ozemlju republike Italije in ki zaman ves poveljni čas zahtevajo od oblasti, da bi uresničile 6. člen ustave. Ta člen so strokovno obdelali trije strokovnjaki, o dejanskem stanju pa so poročali predstavniki vseh dvanajstih etničnih skupnosti, ki jih običajno prištevamo k »manjšinam v Italiji«. Po abecednem redu so naslednje: Albanci, Cigani, Francozi (sami hočejo biti francosko ali frankoprovansalsko govoreči *Aostanci*), Furlani, Grki, Hrvati, Katalonci, Ladinci, Nemci, Okcitanci, Sardinci in Slovenci. Ravno pri takem naštevanju pa naletimo na vprašanje, ki je prišlo močno in polemično do izraza tudi med udeleženci rimskega zasedanja. Kdo določa, katera skupnost je manjšina na podlagi 6. člena italijanske ustave? Prisotni so bili namreč tudi zastopniki iz *Veneta*, *Piemonta* in *Sicilije*, ki so zase zahtevali priznanje, da enakovredno sodijo v isto družbo. Kdor pozna najbolj razširjene mednarodno uveljavljene priročnike o manjšinah, bo zasledil tudi trditve, ki jih je kdo osnoval na govornih ali zgodovinskih razlikah in na njihovi podlagi piše tudi o obstoju *Mediolanije* (ki naj bi zajemala celotno severno Italijo razen Veneta in Furlanije ter manjšinskih področij), o kateri pišeta na primer prof. Guiu Sobiela-Caanitz in prof. Guy Heraud. Meic Stephens pa v svojem priročniku posveča posebni poglavji tudi *Piemontezom* in *Romagnolom*. Pri tem je treba tudi omeniti skrajno stališče nekaterih sociolingvistov, ki trdijo, da bi bilo treba enako zaščititi vse govorne posebnosti, pa naj gre za jezike, narečja ali žargone.

Na zasedanju v Rimu sta se izoblikovali dve stališči, ki sta pravzaprav že uveljavljeni, vendar med seboj nasprotni in zato za obstoj medmanjšinskih zvez tudi nevarni. Nekateri prisotni so bili mnenja, da ni mogoče pojma »*jezikovna manjšina*« iz 6. člena ustave razširjati vseprek, ker tako ravnanje lahko zvedeni celotno

vprašanje, poleg tega vzbuja strah pri oblasteh, velikokrat pa stojijo za njim tudi politični računi. Drugi pa so bili mnenja, da ne more skupnost, ki je sama zatirana, odrekati priznanja kakor drugi skupnosti, če ga ta na podlagi svojega izkustva zahteva.

Zborovalci vprašanja niso rešili. V sklepni listini, ki vsebuje nekaj temeljnih načel za manjšinsko zaščito, pa pravi prva točka: »*Pri izvajanju 6. člena ustave je treba šteti za jezikovne manjšine tiste družbene skupnosti italijanskih državljanov, ki imajo od italijanščine različen jezik in ki zgodovinsko prebivajo kot stalno ali nomadsko prebivalstvo na ozemlju italijanske republike, ne glede na stopnjo zavesti, da so manjšina, in ne glede na to, kakšne zahteve postavljajo*«.

Pri tem bi lahko opozorili na stališče pravnikarice Alessandra Pizzorusse, ki je v Rimu spomnil tudi na 9. člen ustave. Ta govori o pospeševanju kulture in o obrambi zgodovinskega in umetniškega bogastva. Jezikovne narečne posebnosti naj bi pojmovali pač kot »*kulturne dobrine*«, ki so vredne zaščite na šolskem in splošno kulturnem polju. Zaščito naj bi take skupnosti dobile na podlagi 9. člena ustave in ne na podlagi določil o pravih »*jezikovnih*« manjšinah v šestem členu.

V šestem členu ustave je namreč več določil in značilnosti, ki jih je prof. Pizzorusso v Rimu strnjeno in učinkovito prikazal. »*Republika ščiti jezikovne manjšine s posebnimi normami (apposite norme)*«, se glasi besedilo, ki ga je predavatelj tako razčlenil: »*Republika*« — razlika z drugimi členi, ki govorijo o »*državi*« ni slučajna, saj gre za celotni ustroj države, od parlamenta do krajevnih uprav in tudi ustanov. Poleg tega je v posebnem statutu Tridentinske Južne Tirolske, ki je ustavni zakon, zdaj izrecno rečeno, da manjšinska zaščita ni *snov*, ki naj bi bila v pristojnosti državnega parlamenta, temveč temeljno načelo, ki naj ga vsakdo spoštuje pri svojih pristojnostih. Omejevalno stališče ustavnega sodišča in političnih sil je treba torej premestiti in tudi deželam ter krajevnim upravam dovoliti, da ukrepajo na področjih, ki zahtevajo manjšinsko zaščito in ki so v njihovi pristojnosti (od rabe jezika v izvoljenih svetih do toponomastike, nameščanja tolmačev ipd.). »*Ščiti . . . s posebnimi normami*« — jasno je povedano, da je treba uresničevati *dejansko enakovrednost*, ne le formalno, saj šibkejši potrebuje

večjo pomoč, da je res *enakopraven* ostalim. Ta pojem je bil izdelan že v cerkvenem pravu in o njem jasno govori tudi člen 3. italijanske ustave, ki predvideva, da mora *republika* (!) odpravljati okoliščine, ki onemogočajo svobodo in enakopravnost državljanov, njihovo *polno človeško rast* in, pravzaprav, soodločanje. »*Jezikovne manjšine*« — pri tem izrazu je možno razpravljati brez konca, ugotavlja Pizzorusso, zato je bolje, da se pri pravnem izražanju kar sprijaznimo z njim in ga miselno razširimo seveda tudi na narodne manjšine. Izraz pa tudi govori tistim, ki priznavajo zaščitne ukrepe le za *člane manjšin*, ne pa za skupnosti kot celote, saj je manjšina jasno *skupina*. Podporo družbenim skupinam priznava tudi *drugi člen ustave* (»*družbene skupine, v katerih se razvija njegova osebnost*«!).

Zasedanje v Rimu pa žal ni pritegnilo take pozornosti političnega in tudi informacijskega sveta, kot bi ga zaslužilo. To je pokazala tudi okrogla miza predstavnikov vsedržavnih strank, ki so skoraj vsi pokazali nepoznanje problematike oz. so se zapletli v nesporazume s prisotnimi manjšinami. Vsekakor pa je pozneje tisk posvetil zasedanju nekaj več prostora, listina, ki so jo ob koncu odposlali odgovornim, pa bo tudi vzbudila nekaj pozornosti.

BENEČANI V OSPREDJU

Krajevna sredstva javnega obveščanja pa so precej pozorno sledila zasedanju, ki je sledilo v Vidmu 31. januarja in 1. februarja, še posebej problematiki beneških Slovencev, ki so bili s krožkom *Studenci* med prireditelji. Šlo je za vsedržavno zasedanje *Nezaščitene etnično jezikovne skupnosti in demokratična država*, ki pa v vsedržavnem merilu spet ni dobilo večjega odmeva. Priredila ga je *Demokratična liga*, zveza katoliških izobražencev, ki hoče prenoviti katoliško javno delo v državi, še posebej pa vplivati na Krščansko demokracijo.

V tem je tudi pomen zasedanja. O manjšinah so se morali izreči številni vidni predstavniki Krščanske demokracije, ki sicer niso izpolnili pričakovanj, vendar so se morali resno soočiti s temi vprašanji, ki so jih predavatelj (evropska poslanka KD Gaiotti De Biase, pravnik De Siervo in predsednik Italijanskega teološkega združenja Sartori) pozitivno in globoko obdelali. Diskusija in okrogla miza predstavnikov nekaterih manjšin sta še bolj izpričali dejstvo, da se je vsaj v delu katoličanov v Italiji začelo odgovornejše razmišljanje o pravicah manjšinskih skupnosti.

Za zasedanje je bilo značilno, da je prišlo na dan tudi več novih pristopov k problematiki ali pa vsaj poudarkov, ki jih na podobnih zasedanjih redko slišimo. Tako je posl. Gaiottijeva utemeljevala potrebo po enakopravnem živ-

ljenju manjšin z nevarnostjo sodobne *masifikacije* in *izenačevanja*, ki mu stojita nasproti iskanje pristnosti in osebne vrednosti. Pravnik De Siervo je 6. člen ustave povezoval z *drugim členom*, ki priznava *pluralistično usmerjenost* italijanske družbe in državnega ustroja. Varstvo manjšin kot *družbenih teles* je utemeljeval tudi s socialnim naukom Cerkve, personalistično filozofijo ipd. Tudi on je poudaril, da je treba pristojnost za uresničevanje neizpolnjenega 6. člena priznavati vsem svetom in ustanovam — od parlamenta do dežel, pokrajin, občin, gorskih skupnosti, šolskih teles itd. Teolog Sartori pa je vrednost manjšin prikazal na ozadju pobjava, ki se mu pravi *konec univerzalističnega utapljanja* posameznikov tako v Cerkvi kot v družbi. Enotnost je treba iskati, je poudaril, vendar izhajajoč iz posameznikov, skupin in njih kulture.

Pri teh novih vidikih, ki vsekakor bogatijo utemeljevanje osnovnih človekovih pravic pripadnikov manjšin in manjšinskih skupnosti, pa je treba pibiti, da to ne more postati izgovor za italijanske katoliško usmerjene politike, ki so na področju manjšinske zaščite v hudi zamudi in bi mogoče lahko rekli, da so zdaj pobude v korist manjšin možne, ker so pač pravilno utemeljene, brez sklicevanja na nacionalistične vidike ali pa na razredni boj. Tudi novi vidiki namreč utemeljujejo in razlagajo »staro« bistvo človekovega dostojanstva in enakopravnosti.

Vsekakor pa so bili prireditelji zasedanja zelo jasni, saj je bilo večkrat poudarjeno, da »*je treba vsem jezikovnim manjšinam priznati enako dostojanstvo in enako vrednost. Enako jih je treba zaščititi, ne glede na njihovo število, zemljepisno razvrščenost, moč njihovih zahtev in sedanje stopnje zavesti o lastni identiteti...* Ni manjšina tista, ki mora prositi za varstvo; država sama mora vzpostaviti take razmere, da se omogočita zaščita in razvoj skupine na vseh področjih njenega življenja: na kulturnem, jezikovnem, družbenem, gospodarskem in političnem področju.« (tiskovno poročilo prirediteljev na predhodni konferenci 26. januarja, omenjeno pozneje pri uvodu in sklepu zasedanja).

Mogoče je tudi to zasedanje pripomoglo k sklepu deželnega vodstva Krščanske demokracije, da njeni parlamentarci iz Furlanije-Juljske krajine skupno z deželnim vodstvom pripravijo zakonski osnutek o pravni zaščiti Slovencev. O tem so razpravljali 9. februarja. Dejstvo je, da so nakazana načela takega osnutka skoraj do potankosti podobna tistim, ki jih je med diskusijo v Vidmu obrazložil posl. Bressani. On se je izrekel proti kakemu vsedržavnemu »okvirnemu zakonu« za vso manjšinsko problematiko (tega je na primer omenjal malo prej posl. Galoni). Izrekel se je tudi proti globalni zaščiti celotne manjšine, ker naj bi različni položaj, zavest, volja manjšine itd. zahtevali različne pristope. Ti naj bi bili postopni in prepuščeni tudi

pobudam krajevnih uprav in teles, ne pa podrobno določeni z vrha. Osnovno besedilo pa naj bi sprejeli z vsedravnim zakonom. Načela so torej zelo nevarna, predvsem za videmsko pokrajino, kjer naj bi posledice 115-letnega zatiranja proglasili za »različni položaj, pomanjkanje volje in nerazvito zavest«.

NOVA MANJŠINSKA ORGANIZACIJA

Pred kratkim je prišla v javnost prva številka novega lista, ki se ukvarja z vprašanji manjšin. Gre za *Bollettino del gruppo italiano per i diritti delle minoranze* (vestnik italijanske skupine za pravice manjšin), zaenkrat po obliki še skromen dvomesečnik *Italijanske skupine za pravice manjšin*. To društvo je nastalo julija lani. Izvira iz znane angleške ustanove *Minority Rights Group* (Skupina za pravice manjšin), ki je nastala leta 1965 v Londonu in ima status posvetovalne organizacije pri Svetu za gospodarska in družbena vprašanja pri Združenih narodih. Kot se človekoljubna organizacija *Amnesty International* ukvarja v bistvu s pravicami posameznikov, se to društvo zanima za pravice skupin, vendar s podobnim pristopom. Ne gre le za narodne manjšine, temveč za vse zatirane skupnosti. *Minority Rights Group* torej ni organizacija manjšin ali manjšinskih predstavnikov, temveč organizacija, ki preučuje manjšine, raziskuje njihove težave, ter o tem poroča javnosti. Londonsko združenje ima namreč za sabo zelo ugledno publicistko. V zadnjih letih pa so nekakšne podružnice nastale tudi v Franciji, Belgiji, Švici, na Holandskem, Škotskem, v Združenih državah, Kanadi in Avstraliji.

Med ustanovitelji italijanske skupine, ki je medtem dobila še »podskupino« deželnega značaja v Venetu, so sedanji predsednik pravnik Alessandro Pizzorusso, sedanji podpredsednik antropolog Tullio Tentori, sociolog Ulderico Bernardi, jezikoslovec Tullio De Mauro, pravnik Gustavo Zagrebelski, sociolog Franco Demarchi.

POVEST S SREČNIM KONCEM

Julija 1977 je v *Mladiki* izšel moj prispevek *Povest v pismih Sama Pahorja*. Šlo je za kratko predstavitev brošure v italijanščini, v kateri je prof. Samo Pahor opisal svoje boje za uporabo slovenščine v stikih z upravnimi, davčnimi, poštnimi in policijskimi oblastmi v letih 1970-76, kar je utemeljeval s 5. členom *posebnega statuta*, ki je priložen *Londonskemu memorandumu* iz leta 1954. Dobro je, da to besedilo ne gre v pozabo. Prva dva odstavka se namreč glasita: »Pripadniki jugoslovanske etnične skupine na področju pod italijansko upravo in pripadniki italijanske etnične skupine na področju pod ju-

goslovansko upravo bodo lahko svobodno uporabljali svoj jezik v osebnih in uradnih stikih z upravnimi in sodnimi oblastmi obeh področij. Imeli bodo pravico prejemati od oblasti odgovore v istem jeziku, pri usnih odgovorih, bodisi neposredno ali po tolmaču; v korespondenci morajo oblasti zagotoviti vsaj prevod odgovora. Javnim dokumentom, nanašajočim se na pripadnike teh etničnih skupin, vštevši sodne razsodbe, bo priložen prevod v ustreznem jeziku. Isto velja za uradna obvestila, javne razglase in publikacije«.

Pahorjevi poskusi, da bi dejansko užival te pravice, so sicer prinesli tudi kak uspeh, predvsem pa veliko težav, postopkov, birokratskih ukrepov itd. Brošura je proti koncu prinašala dopis, ki mu napoveduje prisilno izplačilo zneskov, ki jih ni plačal izterjevalnici neposrednih davkov, v kolikor ni prejemal slovenskih nalogov, pozivov in drugih listin.

Po izidu brošure se je »povest v pismih« slabo končala, saj priziv sodnim oblastem ni uspel in prof. Pahorju so pri delodajalcu (ministrstvu) zarubili zadevne zneske.

Samo Pahor pa ni izgubil poguma in skoraj istočasno je stekel že nov postopek, ker načelno ni mogel izplačevati davkov, za katerega so ga terjali spet v italijanščini. Od leta 1976 do leta 1980 je zadeva spet prišla do točke, ko je tržaška davčna izterjevalnica preko izterjevalnice v Rimu želela zarubiti del Pahorjevih dohodkov. V prizivu na rimskega pretorja je Pahor jasno povedal, da vsi akti tako tržaške kot rimske izterjevalnice ne morejo imeti nobene veljave, ker ne spoštujejo 5. člena *posebne spomenice*, ki je priložena *Londonskemu sporazumu* in ki je bila pravno potrjena z 8. členom *Osimskega sporazuma*, ratificiranega z znakom št. 73/77.

Pretor dr. Giorgio Signani, ki je spor razsodil v Rimu 19. januarja 1981, je tokrat povsem priznal upravičenost Pahorjevih zahtev. Vsi akti davčnih izterjevalnic (za katere je jasno poudaril, da so javni akti — čeprav izterjevalnica ni javna ustanova — ker namreč po pooblastilu opravlja javno službo) niso bili po njegovem mnenju v skladu z jasnim zakonskim določilom, o rabi slovenščine, kateremu se ni mogoče izogniti. Zato je pretor razsodil, da vsi ti akti nimajo nobene veljave, zato tudi proti Pahorju ni mogoče prisilno ukrepati. Na dveh mestih je dr. Signani poudaril, da je 5. člen *posebnega statuta* veljavno italijansko zakonsko določilo ravno na podlagi *osimskih sporazumov*, ki so bili (z razliko od *Londonskega memoranduma*) v Italiji ratificirani.

Srečni konec te nove »Pahorjeve povesti« je torej zelo pomembna zmaga, ki bi jo morali pripadniki naše manjšine jemati kot zgled. Sodno potrjeno tolmačenjne 8. člena *osimskih sporazumov* pa mora tudi v prizadevanjih za globalno zaščito dobiti mesto, ki ga zasluži.

Koncert basista Darija Zlobca

Po dolgem času je basist Darij Zlobec ponovno nastopil pred tržaškim občinstvom s samostojnim celovečernim koncertom. V četrtek, 12. marca, je v Peterlinovi dvorani imel recital ruskih samospevov in opernih

arij, ki jih je podal z velikim glasbenim občutkom in dovršeno tehniko. Pri klavirju ga je spremljal Tomaž Simčič. Želeti je, da bi Zlobec pogosteje nastopal v naših koncertnih dvorinah.

Basist Darij Zlobec in pianist Tomaž Simčič sta koncertirala v Peterlinovi dvorani v Trstu.

Zanimiv večer o gledališču v SKK

Slovenski kulturni klub v Trstu je svoj redni sobotni sestanek 28. marca posvetil problematiki slovenskega gledališča v Trstu, predvsem ob polemikah, ki so nastale ob predstavi »Ženski na podeželju«. Pri okrogli mizi so sodelovali ravnatelj tržaškega gledališča Miroslav Košuta, režiser

predstave Boris Kobal, kritik Zora Tavčar in ravnatelj učiteljišča prof. Egidij Košuta. Okrogla miza je prešla okvir zastavljene debate in je mestoma bila prav zanimiva, saj se je dotaknila bistvenih problemov ne samo slovenskega gledališča v Trstu, ampak našega življenja nasploh.

Udeleženci okrogle mize, ki jo je pripravil SKK. Od leve: Miroslav Košuta, Boris Košuta, Zora Tavčar in Egidij Košuta.

NOVE PUBLIKACIJE SKA

Od Slovenske kulturne akcije v Argentini smo pred kratkim prejeli dve novi publikaciji: obširno antologijo slovenskega zdomskega pesništva in lansko, zadnjo, četrto številko revije Meddobje. Zajetna antologija zdomskega pesništva obsega 280 strani in v njej je zastopanih kar 41 avtorjev. Zadnja številka Meddobja pa prinaša med drugim črtico Vinka Beličiča, razpravo Tineta Debeljaka o pisatelju Mirku Javorniku in bogato slikovno prilogo o sozah v vrtu slovenskih kulturnikov v Svečah, katere je izdelal ak. kipar France Gorše.

LJUBLJANSKI NADŠKOF JE PREDAVAL NA DUNAJU

V ponedeljek, 2. marca, se je mudil na Dunaju ljubljanski nadškof dr. Šuštar, gost dunajske univerze. Tu je predaval »O duhovnih dimenzijah Evrope in znamenjih upanja«, da se bo mednarodno sodelovanje tudi po intenzivnem prizadevanju evropske cerkve zboljšalo in v smislu vedno večjega razumevanja med narodi in državami utrdilo do tako visoke duhovne nadstavbe, da jo destruktivne sile sodobnega časa ne bodo mogle niti prezreti, še manj pa porušiti. Odlično pripravljeno predavanje je predstavljalo nekakšen praznični zaključek serije predavanj, ki jih je v okviru posebnega raziskovalnega simpozija na temo »Dediščina in bodočnost evropske ideje — Svoboda in avtonomija kot politični oblikovalni sili«, organizirala dunajska univerza skupaj z Inštitutom za etiko in socialno znanost na Katoliški teološki fakulteti. Predavanje je bilo v praznični dvorani, slavnostno je bilo uokvirjeno z muzikalnimi vložki kvarteta Schmetterer, ki je zaigral kratke kompozicije Josepha Haydna.

Navzoči so suvereno in znanstveno utemeljena izvajanja nadškofa dr. Šuštarja pozdravili kot pomemben doprinos k že omenjeni problematiki, kar je v zaključni besedi predsednik Politične akademije ÖVP, nekdanji predsednik avstrijskega parlamenta prof. dr. Alfred Maleta še posebno poudaril.

Milena Merlak

Prof. Nadja Maganja in dr. Rafko Dolhar na predstavitvi študije »1945 - 1949: začetki samostojnega političnega nastopanja Slovencev v Italiji«.

30 LET SLOVENSKEGA POLITIČNEGA NASTOPANJA

V Števerjanu so v soboto, 28. marca svečano proslavili 30-letnico Kmečko-delavske zveze, to je politične organizacije, ki že trideset let uspešno vodi tamkajšnjo občinsko upravo. Proslave se je udeležila tudi delegacija Narodnega sveta koroških Slovencev, ki je bila v soboto in nedeljo gost Slovenske skupnosti v Italiji.

Dr. JANEZ JANŽEKOVIČ - 80-letnik

4. marca letos je praznoval 80. rojstni dan Janez Janžekovič, dolgoletni profesor filozofije na teološki fakulteti v Ljubljani. Jubilant izhaja iz kmečke družine in se je rodil pri Sv. Marjeti niže Ptuja. Njegovo življenjsko delo je izredno bogato. Zdaj živi v pokoju še popolnoma svež in delaven. Leta 1966 je bil predavatelj na prvih študijskih dneh »Draga«.

PRIMOŽ RAMOVŠ — 60-LETNIK

Primož Ramovš, eden najuglednejših predstavnikov avantgardne slovenske glasbe, je 20. marca dopolnil šestdeset let. Rodil se je v Ljubljani leta 1921 kot sin znanega slavista prof. Frana Ramovša. Za svoje delo — njegov opus šteje 200 izključno instrumentalnih stvaritev — je prejel številna priznanja, leta 1977 pa je postal dopisni član SAZU.

BOJ ZA ŠOLO V BENEČIJI

Medtem ko se Benečani trudijo, da bi dosegli vsaj nekaj pravic na področju šolstva — v Benečiji se ne poučuje slovenščina niti kot tuj jezik — poroča verski list DOM o ukinitvi dveh učnih mest na osnovni šoli Dreka-Štoblank. Gotovo je vzdrževanje šol z majhnim številom učencev problematično in drago. Toda z odpravo šol na zaostalih in socialno prizadetih področjih se obstoječa razlika med privilegiranimi in diskriminiranimi, med bogatimi in revnimi še bolj veča. In če gre pri tem za narodnostno diskriminiran kraj, pomeni odprava učnih mest še dodatno krivico.

Okrog 500 otrok je sodelovalo na letošnji reviji otroških in mladinskih zborov »Pesem mladih 1981« v Kulturnem domu v Trstu. Revijo so sklenili s skupno pesmijo, ki jo je na besedilo Ljubke Šorli uglasbil Zorko Harej. Zapeli so ob spremeljavi ansambla Galebi in pod vodstvom Franca Pohajača.

Prof. Janez Gradišnik je v DSI predaval o današnji slovenščini

Marec v Društvu slovenskih izobražencev

Živahna dejavnost Društva slovenskih izobražencev se je redno odvijala ob ponedeljkih tudi v marcu. Za kroniko zabeležimo sledeče večere: 9. marca je predaval prof. Alojz Rebula o knezu tega sveta; 16. marca je dr. Rafko Dolhar predstavil študijo Nadje Maganja »1945-1949: začetki samostojnega političnega nastopanja Slovencev v Italiji«, ki jo je izdalo društvo Virgil Šček ob koncu lanskega leta. Predstavitvi je sledila daljša razprava ljudi, ki so dogodke, opisane v knjigi, doživeli na lastni koži ter jim bili priča; 23. marca je prof. Janez Gradišnik iz Ljubljane govoril o današnji slovenščini in o njeni bodočnosti; 30. marca pa so se v dru-

štvu spomnili prve obletnice smrti publicista in filozofa Frančka Križnika. Brali so iz njegovih še neobjavljenih del in pisem ter počastili njegov spomin s pristrčno proslavo.

PETER ŠORLI — KANONIK

Pred kratkim je ugledni slovenski duhovnik, kaplan pri Sv. Ivanu v Trstu od leta 1946, gospod Peter Šorli postal častni kanonik tržaške škofije. Čestitamo!

SILVESTER MIHELIČ — 75-letnik

V Tinjah na Koroškem praznuje leto 75-letnico skladatelj Silvester Mihelič. Rodil se je v Trstu, življenjska pot pa ga je vodila v osrednjo Slovenijo, Zagreb in Turin.

Urednik Družine dr. Drago Klemenčič se je s toplimi besedami spomnil Frančka Križnika na večeru v DSI.

GLEDALIŠČE

GOSTOVANJE LJUBLJANSKE DRAME NA DUNAJU

Ni dolgo tega ko je mladi ljubljanski gledališčnik dr. Šekoranja v Dunajskem krožku razpravljal o monodrami in o njenem odmevu na Slovenskem. Njegova pobuda je morala pasti na plodna tla, saj smo v ponedeljek, 9. marca, ljubitelji gledališke umetnosti, izražene v zvaneči slovenski besedi, imeli priložnost, da prisluhnemo fantastični povesti F.M. Dostojevskega »Sanje smešnega človeka«, ki nam jo je v obliki monodrame zelo intenzivno posredoval Andrej Kurent, priljubljeni igralec Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani. Prireditelj je organiziralo dunajsko gledališče »FORUM« v devetem okraju, skupaj z Jugoslovanskim informacijskim kulturnim centrom v sodelovanju z drugimi slovenskimi organizacijami na Dunaju. S tem so tudi Slovenci na Dunaju počastili stoletnico smrti velikega ruskega pisatelja, ki se praznuje letos.

Novela »Sanje smešnega človeka« zavzema posebno mesto tako v pripovedništvu Dostojevskega kot v svetovni novelistiki nasploh. Objavljena je bila v aprilskem zvezku »Dnevnika pisatelja« leta 1877. Nastala je torej v tistem ustvarjalnem obdobju, ko se je Dostojevski pripravljal na svojo veliko umetniško sintezo — na roman »Bratje Karamazovi« (1879-1880). Osrednja tema novele je nekakšna vizija zemeljskega raja, »zlatega veka«, ki se mu poraja v fantastičnih sanjah. Tu »Smešni človek«, ki v konkretnem zemeljskem položaju iz svojega ego-centrično zapletenega razmišljanja ne vidi več nobenega človeka vrednega izhoda, doživi notranjo prenovu. Odkrije se mu namreč možnost popolnoma drugačnega, boljšega in srečnejšega življenja na zemlji, kjer živijo vsa živa bitja v skladu z redom vesoljnega stvarstva — V medsebojni ljubezni! Zanimivo je, da Dostojevski že pred sto leti skeptično sprejema optimistično vero v zgolj zunanji, tj. znanstveno-tehnični napredek in sluti možnost katastrofe, če človek za vse temeljite posege v naše bivanje na zemlji ne bo duhovno zrel.

»Smešni človek« pri Dostojevskem še najde izhod iz osebne in vesoljne zagate: Spomni se na deklico, ki je simbol za sočloveka nasploh. Humano spoznanje »Smešnega človeka«: Tako dolgo, dokler smo si pripravljene drug drugemu pomagati, tako dolgo so samokresi v predalih in atomske bombe v arzenalih brez moči.

Milena Merlak

IVAN MRAK: PROCES

V iskanju novih poti, da bi doseglo tudi tistega gledalca, ki navadno ne zaide v gledališče, se je SSG odločilo za uprizoritev v cerkvah trilogije I-vana Mraka Proces, sestavljeno iz treh enodejank: Človek iz Kariota, Veliki duhovnik Kaifa in Prokurator Poncij Pilat.

Mrak v tej igri rekonstruira in razširi biblijsko pripoved o Kristusovem trpljenju in se pri tem naslanja na tri odločujoče akterje, ki so pahnili Jezusa v smrt. Medtem ko najde Mrak osnovo za Judežvo in Pilatovo tragedijo že v sv. pismu, je eksistencialna drama velikega duhovnika Kaife Mrakova zamisel. To je drama krivde, zgrajena na konfliktu Jude, Kaife in Pilata z lastno vestjo. Kristus v tej moderni pasijonski igri ne nastopa, vendar je On osrednje gibalno. Ob stiku z njim se sprožijo v treh junakih dvom, tesnoba, razdvojenost, obup in poraz. Junaki v tej tragediji so psihološko poglobljeni, njihova začetna načetost

se med igro stopnjuje od dvoma do obupa in priznanja svojega poraza.

Delo je režiral Mario Uršič. Priznati je treba, da je odrski postavitev želel dati enoten pečat in ubranost, kar mu je tudi uspelo. Z veliko mero iznajdljivosti, okusa in sugestivnosti so si pri realizaciji tega teksta oddali roko režiser Uršič, scenograf Marjan Kravos in kostumograf Marija Vidau. Preprosta, a smiselna scena in dekorativni kostumi so veliko pripomogli k uspehu predstave. Vsi igralci, ki so v trilogiji nastopali, so se skušali čim bolj približati bibličnemu junaku, ki so ga igrali. Stojan Colja je igral Judo, Anton Petje Poncija Pilata, Bogdana Bratuž Klavdijo, Stane Starešinič Kaifo, Alojz Milič Hannana in Livij Bogatec Natanaela. Po zunanjem videzu vsi igralci ne bi mogli bolje utelesiti oseb, ki so jih predstavljali. Motilo je samo, da je bila njihova igra osnovana na preveč poznanenem deklaratorskem tonu, brez notranjega utripa in razvoja. Že res, da igra sama z rahlo arhaično obarvanim besedilom kar sama ponuja ta vzneseni ton, vendar so prav ta glasnost in patos nekaterih igralcev skupno s slabo akustiko cerkve, preprečevali, da bi poslušalci lahko dojel besedilo. Edina izjema v tem smislu je bil Anton Petje, ki je znal pravilno kontrolirati svojo vznesenost, tako da je njegovo besedilo in sporočilo gledalec in poslušalec lahko sprejel.

Mrakov Proces smo leta 1964 gledali v izvedbi Slovenskega odra v Avditoriju, slišali smo ga tudi po tržaškem radiu v izvedbi RO. Prav je, da je to delo slovenskega avtorja letos vključilo v svoj repertoar SSG, saj je Proces Mrakovo boljše, če ne najboljše delo.

M.P.M.

ZORA TAVČAR: AJ, KAJ RIBIČ JE UJEL

Vsakoletna uprizoritev SSG, namenjena mladim gledalcem, zahteva od vodstva pretehtano izbiro dela, saj je od prvega stika malčkov z gledališčem večkrat odvisen njihov poznejši odnos do te ustanove. Letos je imelo gledališče srečno roko z izbiro. Uprizorilo je namreč delo domače avtorice Zore Tavčar Aj, kaj ribič je ujel. Ta pravljična igrice je obogatila slo-

vensko mladinsko gledališko literaturo in verjetno jo bo še katero profesionalno ali amatersko mladinsko gledališče rado uprizorilo. Igra je sestavljena spretno, prizori so živahni in razgibani, dialogi lahkotni in duhoviti. Zgodba ni obremenjena s stranskimi dejanji, ampak vodilna nit pelje od začetka do konca predstave. Značaji nastopajočih izhajajo iz besedila samega. Tudi če ni pretiranih nasprotij med dobrimi in slabimi junaki v igri, je vendar meja med enimi in drugimi jasno začrtana. Iz celega dela pa veje poetičnost in liričnost, ki daje delu lastno literarno vrednost.

Za odrsko postavitev je imel režiser Sergij Verč na razpolago skromna sredstva, ki pa jih je znal do kraja izkoristiti. Vendar pa je predvsem scena Demetrija Čaja le nekoliko preskromna, čeprav domiselna. Drugo, kar bi lahko uprizoritvi očitali, je nekakšno klišejsko upodabljanje posameznih likov, pa če imajo za to v besedilu osnovo ali ne. Tako so na primer kuhar, kuharski vajenec ali ribič preveč ponavljali like iz mladinskih iger prejšnjih let. Prav tako je vprašljivo, ali je potrebno otroke zabavati z raznimi vložki, ki z igro nimajo nič skupnega, ali pa bi bilo bolje pustiti, da otrokom govori samo besedilo in igra igralcev. Dejstvo je, da je besedilo Zore Tavčar za tukajšnje osnovnošolske, posebno pa predšolske otroke, nekoliko zahtevno. Vendar pa — ali ni naloga takih uprizoritev, da vzgajajo k razumevanju slovenske besede, ne pa, da z bolj ali manj primernimi posegi še odvrčajo pozornost otrok od pazljivega spremljanja besedila.

To so pomisleki, ki se vsiljujejo odrskemu gledalcu. Dejstvo pa je, da so otroci igro z navdušenjem sprejeli in se ob njej zabavali. Vsi igralci so skušali ustvariti like, ki bi bili čim bolj blizu otroški dovtetnosti. Morda je pri tem najbolj uspelo Liviju Bogatcu kot kralju Oh. Nekoliko medel in neusklajen s celoto pa je bil lik kraljične Jagode verjetno že v literarni predlogi prej kot v režiserjevi zamisli ter interpretaciji Alde Sosič. Predstavo so poživili songi Aleksandra Vodopivca in baletni vložki po zamisli Janeza Mejača. Kostume si je zamislila Marija Vidau. Predstava sodi med boljše otroške predstave zadnjih let.

M.P.M.

Anton Petje in Bogdana Bratuževa v Mrakovem Procesu.

Rafko Dolhar: Moji kraški sprehodi

Pred kratkim je izšla pri ZTT in Lipi v Kopru nova leposlovno-potopisna knjiga tržaškega pisatelja Rafka Dolhara **Moji kraški sprehodi** (1980, 112 str.). Po knjigah **Pot v planine** (Trst 1965, samozaložba) in **Pot iz planin** (Mladika 1974), v katerih je opisal svoje poti po slovenskih planinah (glej Mladiko 1968, 59; 1976, 125), se je tokrat ustavil na Krasu. Ko ga je življenje odtrgalo od domačih planin, na podnožju katerih se je rodil na Trbižu, in ga posadilo v Trst, si je ustvaril dom na Trsteniku in odkril Kras: »Moj planinski svet se danes, tako kot v moji zgodnji mladosti, začne na mojo hišo«. Po nekaj sto metrih se že »zariješ v zelenje košatih hrastov in temnih borov, zatopiš se v svoje misli. Da le ne dvigneš pogleda nad obzorje, pa se lahko za nekaj ur odmakneš v planinski svet, pa čeprav v miniaturi«. V planinah je našel vse možne gorske in rastlinske elemente, a na Krasu ima vse to pomešano, »zato pomeni včasih kratek sprehod že celo krajinsko doživetje. Rdeče ograde med zelenimi dolinami, med košatimi hrasti se vije mehka steza, malo naprej pa že od ostrih skal razdrapana pot.« In malo naprej: »Na Krasu pa si zdaj na dnu prostrane doline in ti pogled zapirajo krošnje hrastov, čez nekaj korakov pa se ti skozi temnozeleno borovo veje že zaleskeče morska gladina ali pa pogled zaplava tja do zasneženega Nanosovega slemena. Še malo se obrneš, pa te pozdravi prijazna Vremščica«.

Kras ima rad in mu je »postal neobhodno potrebna življenjska prvina«. Obiskuje ga za uro ali ves dan, kadar koli, s ciljem ali brez njega. Včasih gre za odkrivanje neznanih poti, drugič hodi po izhojeni stezi, da bi razčistil problem, ki ga tre. In sklepa: »Kako blagodejno vplivajo name taki sprehodi. Prezračijo mi pljuča in misli, verjetno mi pospešeni krvni obtok s kisikom napolni možganske celice«.

Tako zajema v 14 črtic vse lepote in značilnosti tržaškega Krasa, a jih ne opisuje z zemljepisno natančnostjo, ampak podaja impresije, ki se nabirajo v njegovi duši ob pogledu na naravo in na vse, kar je na njej. Gleda naravo in jo slika v vseh barvnih odtenkih, z lepimi opisi spreminjanja oblakov, s sončnimi zahodi, z zelenjem skozi letne čase, ker mu gre pri sprehodih vedno tudi za estetski užitek.

Še tako lepa narava pa je prazna, če na njej ni človeka. Dolhar ima rad kraškega človeka, rad se z njim pogovarja, pozna njegove težave, skuša jih reševati z besedo in politično dejavnostjo. Tako je knjiga polna razmišljanj in razpravljanj o vprašanjih, ki zadevajo Kras, slovenske ljudi v zamejstvu in njega samega; nobena črtica ni brez miselnega jedra.

Ko je zdravnik v sanatoriju v Nabrežini, se čuti na robu življenja, kakor so na robu bolniki. Ko rine proti Šentle-

nartu mu rojijo po glavi besede starke, »ki mi je ravnokar pripovedovala, da hodi vsa vaška mladina na delo v tovarno. Mladina zapušča zemljo, to je pač splošen pojav. Ladjedelnica vabi in njive so zapuščene. Še najbližje vrtove zarašča trava, ki je je komaj za zajce«. Dalje razmišlja o enotni srednji šoli, ki je sicer nekaj novega za tiste, ki ne nadaljujejo šolanje, pa je pot do poklica iz nje morda težja. Sicer pa znanje z leti zbledi in zastari. Mladini je treba dati inštrument, s katerim se bo lahko dokopala do vedno novega znanja in novih izkušenj. »Saj je končno razlika med znanjem in kulturo ravno v tem; znanje je vrednota, ki zastari s časom in zbledi, ko opeša spomin. Kultura pa je inštrument, sredstvo torej, s katerim si lahko vse življenje obnavljaš znanje«.

Na osmici v Zagradcu razmišlja o srednjem ali izobraženem sloju, ki ne najde poti v to preprosto družbeno ustanovo. Tudi meščani bi se morali seznaniti s problemi Kraševcev, pisatelj jih pozna in jih skuša reševati na občinskih sejah: »Pravice Slovencev so danes na ustih vseh. Vsaj to smo dosegli, da bi se vsakdo, celo fašisti, danes sramovali izpodbijati Slovence pravice, ki jim gredo... Čudovita je ta naša demokracija, a kako zamudna, posebno če porabiš sto besed za pojem, ki bi ga lahko objasnili z dvajsetimi«.

Ob Efi na Volniku ugotavlja, da »premnogi, tudi sredi mestnega vrveža, hodijo drug mimo drugega, stojijo ob strani«. »Da, življenje nam uravnava rdeče in zelene luči. Ustavimo se pred rdečo lučjo, a ne dvignemo oči kvišku, da bi videli, ali je nebo jasno ali oblačno. Nestrpno čakamo samo na zeleno luč, da lahko hitimo dalje«.

Bazoviški junaki so dali Bazovici splošen pojem, postala je »žarišče cele generacije, simbol določene dobe, sveetišče naroda«. Blizu nje so hoteli postaviti industrijsko pristojo, ki naj bi združevala naroda, a ju razdvaja. Pod Bazovico v ravnini, kjer so bila rodovitna polja, je industrijsko pristanišče. Namesto produktivne farme goveje živine naftni terminal in še tovarniška poslopja Velikih motorjev, ki so »menda ostali veliki le po demagogiji«, vzeli pa so veliko rodovitne slovenske zemlje.

In še bi lahko razbirali misli in ugotovitve o tej kraški zemlji, po kateri se sprehaja avtor z odprtimi očmi in ljubečim srcem za ljudi in njihove probleme. Pripoveduje stvarno, realistično, včasih domiselno in pesniško, sproščeno in prizadeto. Zadet je konec, ki mu ga sproži napis na pročelju starodavne cerkve na Taboru pri Štjaku: »Ena bo zadnja«. Seveda zadnja ura. »Napol zabrisan napis, prav tako kot v naši zavesti!«

Knjiga je ilustrirana s fotografijami, ki jih je posnel avtor, stiliziral pa Graficenter.

(se nadaljuje)

Čuk

na Obelisku

Agencija za pomirjenje živcev

POZIV NOVEGA LISTA

Slovenci, ljubimo se. Če vam po radiu Trst A kaj ni prav, ne obračajte se drugam kakor na ravnatelja slovenskih programov. On je tudi edini pristojen, da ustrezno ukrepa. Ljubeče se obrnite na ljubečega človeka, ki vam bo čisto vsak spodrsrlaj, čisto vsako norčevanje iz vere, čisto vsako partijsko pridigo lepo, strpno in razumno pojasnil, raztolmačil, osvetlil in utemeljil.

Slovenci, bodimo subjekti, kakor je subjekt NOVI LIST, kakor je subjekt ravnatelj radia Trst A, kakor je subjekt — Slovenska skupnost.

Slovenci, ljubimo se in bodimo subjekti!

S subjektnim pozdravom
NOVI LIST

Listnica uprave

PODPORNIKI MLADIKE:

Ob poravnavi naročnine so prijatelji MLADIKE nakazali višje enote: N. N. iz Trsta 20.000 lir, Jože BRATINA iz Gorice 16.000, Hermina VRANIČ iz Gorice 15.000 lir.

Po 10.000 lir so nakazali: Ivanka Koren iz Gorice ter Nataša Sosič in Ivanka Knez iz Trsta.

DAROVI ZA TISKOVNI SKLAD:

Kazimir Humar iz Gorice 20.000 lir, Andrej Kobal iz Nemčije 4.500, osem odjemalcev pri poverjeniku g. Prašniku v Gorici vsak po 2.000, Marta Vodopivec iz Milj 500 lir.

D.Š. daruje v spomin na prof. Jožeta Peterlina 40.000 lir; N.N. v isti namen 50.000 lir; v isti namen daruje M.P. 10.000 lir; ob 5. obletnici smrti nepozabnega režiserja »Radijska odra« daruje Marija Mislej 10.000 lir; Nada Roberts iz ZDA se s podporno naročnino 70 dol spominja pokojnega Dušana Černeta.

Vsem plemenitim darovalcem se iskreno zahvaljujemo!

URNIK UPRAVE

Od tedna po Veliki noči dalje bo uprava odprta:

— v ponedeljek od 19. do 21. ure,
— v sredo od 17. do 19. ure,
— v petek od 10. do 12. ure.

MLADIKA, Donizettiva 3, tel. 768-189. TRST.

ANKETA

Potem ko so vsi štirje progresivni slovenski župani na Tržaškem dobili znano italijansko odlikovanje, je nastal med Slovenci velik problem, kako naj titulirajo te nove odličnike svoje krvi in jezika, posebno po njihovih junaških slovenskih govorih na Trgu Unità.

Zato ČUK razpisuje med svojimi bralci anketo o naslednjem vprašanju. Naj župane Škrka, Guština, Švaba in Coljo, ko pridemo pred njihovo obličje ali jim pišemo, tituliramo — za italijanski izraz cavaliere — z:

1. vitez
2. konjenik
3. jezdec
4. jahač
5. kavalir

(Nota bene: na Krasu rečemo kavalir sviloprejk).

Predloge poslati ČUKU pod šifro Hi, konjiček, hi!

UGANKA ZA BRIHTNE SLOVENCE

V Ljubljani je bil zaplenjen študentski list TRIBUNA. Ne zato, ker prinaša idiotske članke in stripe v srbohrvaščini, ampak ker je objavil fotokopijo izkazila o neki mesečni pokojnini v znesku 9 milijonov starih dinarjev.

Srečna prejemnica je čedna gospa. Kdo?

SLOVENSKI VEDEŽEVALCI, NA PLAN

Pred kratkim so se italijanski vedeževalci združili v sindikat A.L.B.O. (Albo per la legalizzazione delle basi dell'occultismo — Album za uzakonitev okultnih ved).

ČUK se je ob tem vprašal: zakaj se ne bi v ozračju bratskega vključevanja v italijanske stranke tudi slovenski vedeževalci vključili v A.L.B.O. z lastno podzvezo?

Zato je pred kratkim poslal zadevno vabilo za ustanovni občni zbor vsem slovenskim vedežem, astrologom, osimologom itd.

Predlagamo ime društva: COPRNIK. Društvo utegne zaprositi za podporo na deželi, utegne biti vključeno v SKGZ, organizirati kakšen seminar na tržaški univerzi itd.

Slovenci, priglašajte se v društvo COPRNIK!

Predviden sedež društva: v slovenski osnovni šoli v Barkovljah, ki bo drugo leto odslužila svojemu namenu.

20. OBČNI ZBOR ZSKP

V ponedeljek, 9. marca, je bil v Katoliškem domu v Gorici jubilejni dvajseti občni zbor Zveze slovenske katoliške prosvete, najbolj razširjene kulturno-prosvetne organizacije na Goriškem. Za predsednika je bil potrjen dr. Kazimir Humar.

SVOBODNA TRIBUNA

Kot priloga tržaške revije Zaliv je sredi marca izšel v Trstu bilten s celotnim govorom, ki ga je imel prof. Boris Pahor na Prešernovi proslavi v Bazovici 9. februarja letos. Poleg govora prinaša bilten tudi vrsto polemičnih zapisov in odgovorov

zasmehindobrovoljozas

Neki mož je tožil svojemu odvetniku, da ne more več vzdržati v zakonu.

»Če sem prav razumel,« je rekel odvetnik, »najdete vsak večer, ko se vrnete, drugega moškega v omari?«

»Tako je.«

»In to vas je, jasno spravilo ob pamet?«

»Seveda. Kam pa naj, za vruga, obešam svojo obleko?!«

»Kaj ti nisem rekla, da dobro pazi, kdaj bo mleko skipelo?«

»Saj sem. Točno dve minuti je manj-kalo do pol osmih.«

Učitelj vpraša učenca: »Povej mi, kaj sta bila tvoj oče in mamica, preden sta se poročila!«

»O kaj sta bila? Veste, tedaj ju jaz še nisem poznal.«

»Zakonska zveza je nekaj najslabšega.«

»Res? Jaz pa sem slišal več kritike na račun nogometne in košarkarske zveze.«

»Mejduš, sem se zadnjič prestrašil. Moraš misliti: pri 120 na uro mi odleti kolo.«

»Ujuj. Pa se nisi prevrnil?«

»Nisem. Bila je na srečo rezerva.«

»Tale vaš podnajemnik pa vsak dan dobiva pošto. Če je vse to od žensk...«

»Ne, ne, kaj pa mislite? Tovariš Polde je poštenjakar. To, kar dobiva, so samo neplačani računi.«

»Jem, ješ, je, jeva, jeste, jedo... no, Mihec, kateri čas je to?«

»To je čas kosila, gospodična učiteljica.«

Žena spravlja moža iz gostilne: »Tak Karel, nehaj že igrati in pojdi domov! Ali sploh še misliš name in na otroke, ko takole posedaš po cele dneve v gostilni! Nobenega srca nimaš.«

Tedaj zatuli Karel: »Baba marš, zdaj bo še pravila, kakšne karte imam.«

»Papa, kaj je to genij financ?« vpraša fantek očeta.

»To je pa tisti, ki se mu posreči zaslužiti več denarja kot ga je njegova žena zmožna zapraviti.«

Teta vpraša Tanjo: »Katerega brata imaš rajši: Marka ali Boruta?«

»Tega ti ne smem povedati, sicer me bo Marko premlatil.«

Na Dan žena je Stanko prinesel mami šop rož in se trudil, da bi ji ta dan naredil čim lepši. »Tudi posode ne smeš pomivati danes — je rekel — saj lahko počaka do jutri.«

»No, dečko,« reče pri odhodu gost domačemu sinku. »Ali me boš spremil do avtobusa?«

»Ni govora. Mama je rekla, da bo večerja takoj, ko odidete.«

Počitniški dom »Pri sestrah«

vas vabi na Belopeška jezera

Naslov: 33010 BELA PEČ - FUSINE V. R. via Laghi 1
Telefon 0428/61027 - 059/695791

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

Korsic

Antoni Korsic

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

POSEBNI POPUSTI !!!
OBIŠČITE NAS !!!

T R S T

Prodajalna:
ul. S. Cilino, 38
telefon 54390

Dom in delavnica:
ul. Damiano Chiesa, 91
telefon 571326

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

VII. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1981. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije.

Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, vialo XX Settembre 85.